

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет фізичної культури
Кафедра спорту і спортивних ігор

Дипломна робота (проєкт)
магістра

з теми: **«МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БОРОТЬБИ З
ДОПІНГОМ В СПОРТІ»**

Виконав: студент 2 курсу, групи FKS2-M22
спеціальності 017 Фізична культура і спорт

Дударенко Андрій Дмитрович

Керівник: **Зубаль М.В.**, кандидат наук з
фізичного виховання та спорту, доцент

Науковий консультант: **Зданюк В.В.**,

кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент: **Жигульова Е.О.**,

кандидат біологічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2023 рік

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ БОРОТЬБИ З ДОПІНГОМ У СПОРТІ.....	9
1.1. Поняття допінгу в міжнародному праві	9
1.2. Роль міжнародних регіональних організацій у боротьбі з допінгом у спорті (на прикладі Ради Європи	17
1.3. Допінг і боротьба з ним	24
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНІ МЕХАНІЗМИ БОРОТЬБИ З ДОПІНГОМ У СПОРТІ.....	41
2.1. Міжнародно-правове регулювання боротьби з допінгом у спорті ..	41
2.2. Правовий статус та основні напрямки діяльності Всесвітньої антидопінгової агенції	48
2.3. Діяльність Міжнародного спортивного арбітражного суду з розгляду спорів, пов'язаних із порушенням антидопінгових правил	59
РОЗДІЛ 3. НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ ДОПІНГУ У СПОРТІ.....	68
3.1. Правове регулювання антидопінгової діяльності в Україні.....	68
3.2. Заходи попередження використання допінгу в спорті в Україні.....	73
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВАДА – Всесвітнє антидопінгове агентство;

ДЮСШ – дитячо-юнацька спортивна школа;

МК МОК – Медична комісія Міжнародного олімпійського комітету;

МОК – Міжнародний олімпійський комітет;

МСО – Міжнародна спортивна організація;

МСФ – Міжнародні спортивні федерації;

НАДА – Національні антидопінгові агенції;

ООН – Організація Об'єднаних Націй;

САС – Спортивний арбітражний суд.

ВСТУП

Актуальність теми. Спорт займає особливе положення в сучасному суспільстві, є частиною життя багатьох людей, включає: масовий спорт, або «спорт для всіх», спорт вищих досягнень, або аматорський спорт і, нарешті, професійний спорт як основний вид професійної діяльності.

Сьогодні ніким не заперечується той факт, що спорт серйозно впливає на фізичне та психічне здоров'я населення. Спортивна хартія Європи визначає спорт як всі форми фізичної активності, які шляхом випадкової чи організованої участі ставлять собі за мету вираження чи вдосконалення фізичного та психічного благополуччя, формування соціальних відносин чи отримання результатів у змаганнях усіх рівнів [29; 31; 33].

Конкурентоспроможність спортсменів є прямим наслідком особливої ролі спорту в сучасному глобалізованому світі. Незалежно від того, на якому рівні знаходиться спортсмен-аматор, бажання перемогти за всяку ціну і отримати за це винагороду у нього не менш сильне, ніж у професіонала. Часто спортсмени намагаються використати всі способи досягнення результатів, включаючи заборонені, такі як допінг. Допінг не завжди був заборонений у спорті, хоч і вважалось, що його використання прямо суперечить принципам справедливої гри [7, с. 32-41; 11, с. 24-28].

Питання боротьби з допінгом у спорті обговорюються не лише юристами на міжнародному рівні. Цими питаннями протягом багатьох десятиліть займаються також фахівці в інших галузях, експерти різних сфер діяльності, вводяться нові методи боротьби з цим застосуванням, але при цьому форми та види допінгу також удосконалюються, що створює певні проблеми при протидії його використанню учасниками спортивних змагань. Усе це робить правове регулювання боротьби з допінгом дуже складним [11, с. 24-28].

Міжнародне антидопінгове право є проблематичним інститутом міжнародного спортивного права. На сьогоднішній день воно має безліч різних проблем, частина з них легко вирішується, інша частина найближчим часом навряд чи зрушиться з місця. Які питання залишаються невирішеними, сказати важко, але певні кроки в поліпшенні ситуації зробити необхідно. Ця проблема не є до кінця вирішеною і з юридичного боку, оскільки узаконена система покарань за вживання допінгових препаратів як у міжнародному спортивному русі, так і в окремих країнах, або не є достатньо ефективною, або відсутня взагалі (у законодавстві низки країн покарання за вживання допінгу не передбачаються) [7, с. 32-41].

Випуск нових фармакологічних засобів, що рекламуються з метою отримання прибутку, часто призводить до того, що справжні можливості того чи іншого препарату значно перебільшуються, а це підштовхує спортсменів та деяких спортивних керівників до використання цих препаратів для досягнення перемог у змаганнях. Річ у тім, що високі результати у міжнародних змаганнях забезпечують значні соціальні та економічні вигоди, вирішують у ряді випадків певні політичні та ідеологічні завдання [22, с. 154-159].

Ефективність боротьби з допінгом у спорті багато в чому залежить від системи організації. Слід зазначити, що спочатку організаційні основи боротьби з допінгом мало перебували у зоні уваги учених. Основні зусилля спортивної та медичної науки були спрямовані на вивчення впливу допінгу на організм спортсмена, на пошук методів його виявлення, біохімічних складових, а також здешевлення процедур допінг-контролю та пошук найпростіших та найефективніших його процедур. У зв'язку з цим дослідження організаційних засад боротьби з допінгом актуальне теоретично та практично [7, с. 32-41; 11, с. 24-28].

Будучи частиною суспільства, спорт відбиває процеси, які існують у житті людей. Проблема застосування допінгів спортсменами тісно пов'язана з проблемою зловживання наркотичними речовинами (наркоманією), що

набули широкого поширення останнім часом особливо серед молоді. Небезпечним є прийом допінгових препаратів спортсменом і для оточуючих, оскільки вживання низки препаратів призводить до зміни його поведінки б (наприклад, до підвищення агресивності), невмотивованих дій, що може спричинити виникнення соціально небезпечної обстановки.

Важливим аспектом боротьби з допінгом у спорті є педагогічний. Довгий час йому не приділялося належної уваги. Зараз, відповідно до документів міжнародного спортивного руху, розробці та впровадженню антидопінгових освітніх програм відводиться одне з головних місць. Важливою стороною педагогічного аспекту є виховна робота. Незважаючи на велику кількість публікацій, у комплексі ця проблема не розглядалася, а педагогічні та організаційні питання проблеми боротьби з допінгом виявилися недостатньо розробленими [9, с. 132-133; 56, с. 205-208].

Це значною мірою пов'язано з тим, що результати допінг-контролю на міжнародних змаганнях розголошуються лише з дозволу виконкому Міжнародного олімпійського комітету (далі – МОК) та виконкомів міжнародних спортивних федерацій (далі – МСФ). Інформація про роботу Медичної комісії МОК (далі – МК МОК) обмежена, а у ряді країн публікація матеріалів з певних аспектів функціонування великого спорту перебувала під заборонаю. Все це додає додаткової актуальності та необхідності дослідження організаційних основ боротьби з допінгом. Передбачається, що недостатня дієвість системи організації боротьби з допінгом має насамперед соціальні детермінанти, врахування яких дозволить підвищити її ефективність.

У даній роботі проаналізовано організаційні та соціально-педагогічні аспекти боротьби з допінгом у спорті, використано комплексний підхід при з'ясуванні змісту поняття «допінг», уточнено визначення поняття «допінг», що враховує його багатоаспектність, проаналізовано позитивні та негативні сторони організації боротьби з допінгом у спорті, обґрунтовано шляхи її раціоналізації.

На основі відображення об'єктивних закономірностей тренувального процесу та соціальних умов, впливу допінгу на організм, сформульовані засади організації ефективної боротьби з допінгом у спорті.

Отримані результати дослідження щодо визначення обґрунтованої оцінки існуючої системи боротьби з допінгом у спорті, виявлення недоліків та позитивних сторін цієї системи, її впливу на виховання спортсменів дозволяють визначити шляхи підвищення її ефективності. Вивчення матеріалів даного дослідження може сприяти формуванню розуміння ролі боротьби з допінгом у спорті, основних тенденцій розвитку та шляхів підвищення її ефективності у спортсменів, тренерів та спеціалістів фізкультурно-спортивного руху.

Об'єкт дослідження – відносини, які виникають між спортсменом та спортивними організаціями, які контролюють застосування допінгу в процесі змагань.

Предмет дослідження – об'єктивно обумовлена соціальними чинниками структура організації, форми та зміст боротьби з допінгом у спорті.

Мета роботи полягає в аналізі організації різних аспектів боротьби з допінгом у спорті та визначенні ефективності організації цієї боротьби в сучасному спорті.

На основі сформованої мети були поставлені такі **завдання**:

- розкрити поняття допінгу в міжнародному праві;
- визначити роль міжнародних регіональних організацій у боротьбі з допінгом у спорті (на прикладі Ради Європи);
- дослідити міжнародні механізми з допінгом у спорті.

Методологічну основу дослідження становив комплекс загальнонаукових дослідницьких **методів**, з яких найбільш активно задіялися метод наукового аналізу та метод наукового синтезу (основні дослідницькі інструменти, що дозволили осмислити відповідну нормативну простору та правову дійсність), метод наукової класифікації та інші методи наукового

узагальнення знань (що дозволили систематизувати інструменти правового забезпечення та реалізації антидопінгових заходів), науковий метод індукції (від приватного до загального) та науковий метод дедукції (від загального до приватного), метод висування наукових гіпотез (основна з яких полягала у припущенні, що у загальному обов'язі регулювання превенції та припинення застосування спортивно-допінгових засобів переважає адміністративне право).

Задіяння методу системного аналізу та системного підходу забезпечило цілісність та комплексність дослідження, єдність його концептуального задуму та реалізації. Було використано ряд приватних наукових методів досліджень: порівняльно-правовий (компаративістський), юридико-телеологічний (цільовий), формально-юридичний.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробці методів і засобів контролю та запобіганню використанню допінгу в спорті в Україні. Отримані дані можуть бути орієнтиром для тренерів у підготовці спортсменів.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дипломної роботи магістра обговорювались на звітній науковій конференції студентів, магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський, 4-5 квітня 2023 року) і висвітлені в одній науковій статті.

Публікації. Результати дослідження за темою кваліфікаційної (дипломної) роботи магістра висвітлені в одній науковій статті.

Структура та обсяг дипломної роботи магістра. Роботу викладено на 64 сторінках, 59 з яких основного тексту. Робота складається із переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків та списку 57 використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ БОРОТЬБИ З ДОПІНГОМ У СПОРТІ

1.1 Поняття допінгу в міжнародному праві

У сучасній юридичній науці існує низка галузей, які знаходяться у стадії формування. До них можна віднести спортивне та медичне право. Спортивне право – система правових норм, що регулюють комплекс суспільних відносин, які виникають у сфері фізичної культури та спорту, трудового та соціального забезпечення, державно-управлінських, фінансових та ресурсного забезпечення, господарських, кримінально-правових, у сфері спортивної травматології та протидії застосуванню допінгу, міжнародних, а також процесуальних (щодо врегулювання спортивних спорів) [4, с.77]. Медичне право – система правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері охорони здоров'я, медичного страхування, інакше кажучи, усі відносини, які виникають щодо організації, оплати та надання медичної допомоги. Питання розвитку спорту та медицини обговорюються в Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН), зокрема у її спеціалізованому закладі – Всесвітній організації охорони здоров'я, у Міжнародному олімпійському комітеті. Вони мають відображення у конституціях багатьох країн, програмах політичних партій тощо [5; 8; 14; 18].

У сфері спорту фігурують величезні матеріальні та фінансові ресурси, діють потужні стимули як матеріального, так і духовного характеру. У сфері медицини накопичилася велика кількість проблем як організаційнотехнічного, так і матеріального характеру. Існує низка інститутів, близьких як до спортивного, так і до медичного права: допінг, стандартизація, страхування здоров'я, соціальність, гендерність, кваліфікаційність, нормативність фізичної культури та спорту, пов'язані з

проведенням спортивних змагань та підготовкою до них спортсменів, охороною фізичного здоров'я учасників цих відносин. У предмет спортивного медичного права входять відносини щодо організації та стандартизації спортивних заходів, забезпечення їх безпеки, а також страхування, медичного огляду та надання медичної допомоги, соціального та правового захисту спортсменів. Об'єктом цієї системи норм виступає спорт як комплексне явище. Головними суб'єктами спортивного медичного права є спортсмени та спортивні лікарі. Об'єктами спортивного медичного права є біостимулятори та допінг [6, с. 377].

У загальнозрозумілому сенсі допінг у спорті (від англ. «doping», «dope» – «давати наркотики») означає фармакологічні препарати, методи та процедури, що використовуються з метою стимуляції фізичної та психічної працездатності та досягнення завдяки цьому високого спортивного результату [12, с. 291].

Крім того, це будь-які речовини природного або синтетичного походження, що дозволяють в результаті їх прийому, досягти покращення спортивних результатів. Використання допінгу – питання не нове, адже ще в Стародавній Греції спортсмени вживали різні продукти та речовини, що підвищують активність та функціональність організму, але відомий нам термін «допінг» почав використовуватися щодо спортсменів з 1865 року [12, с. 292].

У сучасному олімпійському русі проблема використання допінгу почала набирати обертів у другій половині минулого століття: спортивний світ вразила хвиля випадків, коли спортсменам була потрібна медична допомога після вживання стимулюючих препаратів. По-справжньому серйозну увагу до проблеми допінгу було приділено в середині 60-х років минулого століття, коли під час шосейних перегонів у Римі помер учасник Тур де Франс, який не приховував, що приймає амфетаміни [12, с. 293].

Після цього Міжнародний олімпійський комітет уперше склав списки заборонених препаратів та почав виявляти спортсменів, які вживають такі

препарати. Одним із детермінантів наростаючої дисфункціональності державного управління у сфері превенції та припинення незаконного застосування допінгових засобів у спорті є відсутність правової дефініції поняття «спортивно-допінговий засіб» належної якості та необхідної теоретичної глибини, яка при цьому є прагматично релевантною.

Сьогодні підхід майже всюди полягає в тому, що дається зовсім коротке пояснення, що таке спортивно-допінговий засіб (допінг у спорті), з посиланням на деякі переліки заборонених до вживання субстанцій. Але в тому й прорахунок, що зведення предмета антидопінгових заборон та інших обмежень до змісту якогось списку не вирішує проблеми, оскільки апріорі виключає новостворені субстанції, не внесені до цього списку, а такі активно створюються фармацевтичною індустрією щороку [22, с.129].

Тому, не виключаючи реалізованого нині підходу, його слід добудувати розробкою та закріпленням правового визначення поняття «спортивно-допінговий засіб», що максимально вичерпно і всеосяжно інтерпретує і роз'яснює суть і значення цього поняття. В умовах вкрай слабкої правознавчої визначеності названого кола питань, основним постачальником базових ідей та дефініцій праобразів є закордонні нормативні акти про заборону вживання допінгових засобів у спорті та референтна закордонна судова практика. Не заперечуючи цінності українських джерел, відзначимо, що вибірка, зроблена з безлічі розвинених країн, дає незрівнянно багатший матеріал, виступаючий «прекурсором» високоякісних релевантних концептуальних побудов. Здебільшого норми закордонного законодавства про заборону, превенцію та припинення вживання допінгових засобів у спорті в частині, що стосується визначення поняття «спортивно-допінговий засіб», обмежуються модальністю. Закордонне законодавство дуже різноманітне, хоч і зводиться до певної галузі, що визначається міжнародними документами та документами Всесвітнього антидопінгового агентства. Судових рішень у справах про вживання допінгу у спорті знайдено безліч. Однак релевантних для наших цілей правових позицій у більшості

таких судових документів немає. Європейські суди (наприклад, у Швейцарії, Австрії, Нідерландах) часто безпосередньо цитують документи ВАДА, національних антидопінгових агентств, цитують рішення Спортивного арбітражного суду в Лозанні, не надаючи при цьому власних інтерпретацій та позицій про допінг, його небезпеку, про належні модальності превенції вживання допінгових засобів у спорті [31, с.152].

Практика дає підстави для врахування при конструюванні нової дефініції поняття «спортивно-допінговий засіб» наступних позицій:

1) націленість на нечесне і несправедливе здобуття перемоги;

2) спрямованість на досягнення інструментального результату (при реальній можливості його досягнення) у вигляді модифікування фізіологічної функції (а також структури або органу) людського організму або деякої «перебудови» людського організму (на генетичному рівні) через надання фармакологічного, імунологічного, метаболічного або генетичного впливу активної речовини, що міститься у спортивно-допінговому засобі;

3) спрямованість досягнення інструментального результату (за реальної можливості його досягнення) як елімінування (зняття, усунення) низки психологічних бар'єрів спортсмена [32, с.187].

Відповідно до рішення Міжнародного олімпійського комітету до допінгів належать:

1) так звані допінгові речовини, які поділені на п'ять груп:

– анаболічні стероїди (тестостерон, ретаболіл, метенол та ін.);

– бета-блокатори (пропранолол, атенолол, метропролол та ін.);

– діуретичні засоби (дихлотіозид, гідрохлотіазидфуресеросемід та ін.);

– стимулятори (амфетамін, кофеїн, кокаїн, метил-ефедрин, фентермін та ін.);

– наркотичні засоби (кофеїн, героїн, морфін та ін.);

2) допінгові методи, наприклад, кров'яний допінг – аутогемотрансфузія, використання еритропоєтину, препаратів, що збільшують плазму крові;

3) речовини, прийом яких на змаганнях підлягає обмеженню та у разі відсутності прямих медичних показань також може бути розцінений як допінг [11].

Існує також чотири класи сполук, що підлягають обмеженням, навіть при їх прийому в лікувальних цілях:

- 1) алкоголь (настойки з вмістом етилового спирту);
- 2) маріхуана;
- 3) засоби місцевої анестезії;
- 4) кортикостероїди.

З медичної точки зору використання допінгу несе значну небезпеку здоров'ю спортсмена. Дія допінгових речовин на організм залежить від статі, віку, здоров'я, особливостей нервової системи та обміну речовин, умов середовища та інших факторів. Штучно стимулюючи організм, допінгові речовини здійснюють збудливу дію на центральну нервову систему, знімають гальмування, створюють хибне відчуття підвищення можливостей і відсутності втоми, порушують нормальну регуляцію функцій, обумовлюють нераціональну, неекономну їх діяльність при фізичних напруженнях і без того [11].

Вони сприяють вичерпанню ресурсів організму, перенапруги, можуть спричинити невротичні розлади, гостру серцеву недостатність, інфаркт міокарда та привести навіть до смертельного результату. Після відносно короткочасного збудження функцій настають їхнє придушення та падіння працездатності. Під впливом допінгу можуть спостерігатися порушення спортивної техніки та орієнтування, зниження логічного мислення, невмотивовані зміни поведінки та виражена агресивність. З медико-правових позицій вимагають пильного вивчення такі терміни, як: стимулятори, допінги, психоактивні речовини та засоби, новий термін – «токсикоманічна речовина та засіб». Безпосередньо проблема допінгу відображена у багатьох нормативних правових міжнародних актах, проте однозначного визначення допінгу у міжнародному праві не сформовано.

Питання залишається дуже дискусійним. Р. В. Чередник наводить історичний аспект розуміння допінгу, обґрунтовуючи введення його у спорт в 1865 році, яке спочатку пов'язувалося зі стимуляцією коней під час перегонів [54, с.272]. Спочатку під допінгом розумілося використання субстанцій, що штучно підвищують ефективність виступів.

Історично першим юридичним закріпленням допінгу є Конвенція проти застосування допінгу №135 від 16.11.1989 року, прийнята у Страсбурзі. Вона стала одним із перших інструментів міжнародного права з регламентації питань прийому допінгу та боротьби з ним [5].

Відповідно до пункту «а» частини 1 статті 2 Конвенції проти застосування допінгу: «допінг у спорті означає запровадження спортсменами або застосування ними різних видів фармакологічних допінгових препаратів або методів допінгу» [5]. У статті 2 розкривається поняття видів фармакологічних допінгових препаратів: «види фармакологічних допінгових препаратів або методи допінгу означають типи допінгових препаратів та методи допінгу, перелічені у списках, схвалених групою з розгляду дії та заборонені міжнародними компетентними спортивними організаціями» [5]. Таким чином, термін відображає фізичну сторону застосування допінгу, конкретні ситуації, коли ці препарати можуть бути застосовані. У свою чергу порядок застосування препаратів дозволеним до вживання у спорті закріплює фармакологія – наука про лікарські речовини та як вони впливають на організм людини.

Популяризація спорту у світі призвела до появи проблеми вживання спортсменами заборонених препаратів та речовин, що покращують їх фізичні та психологічні показники у змаганнях. Високі спортивні досягнення вимагають від спортсмена надзусиль, що змушує їх використовувати препарати для успіху. Перебіг часу вносить новий сенс у критерії та класифікації допінгу, які змінюються, еволюціонують і включають більш нові складові частини.

С.Д. Білоцький визначає допінг як органічну або неорганічну речовину в твердому, рідкому або газоподібному стані, введена в організм спортсмена будь-яким шляхом – перорально, ректально, шляхом внутрішньовенних або внутрішньом'язових ін'єкцій, через шкіру та ін., що забезпечує підвищення спортивного результату понад норми, характерні для засобів та методів тренувального процесу і наносить шкоду здоров'ю спортсмена, як при одноразовому, так і при постійному використанні з перевищенням встановлених медичної наукою норм дозування [10, с.32]. Фахівці вважають, що поняття «допінг» в самому узагальненому вигляді має включати медичні, психологічні, моральні, педагогічні та соціальні аспекти [13, с.41]. Міжнародна хартія фізичного виховання і спорту, прийнята Генеральною конференцією ООН у Парижі 21 листопада 1978 року, закріпила, що: «Допінг – явище, небезпечне здоров'я і суперечить спортивній моралі» [7, с. 23-25].

Поняття спортивної моралі визначає сумлінне ставлення спортсмена до вживання допінгу та відсутність бажання у його вживанні. Важливим міжнародно-правовим актом, що закріплює поняття допінг, Світовий антидопінговий кодекс, прийнятий Всесвітнім антидопінговим агентством 5 березня 2003 р. у Копенгагені на Всесвітній конференції з допінгу у спорті. Відповідно до ст. 1 «Допінг визначається як вчинення одного чи кількох порушень антидопінгових правил» [16, с. 88-89].

Поняття містить посилання на інші статті кодексу, що встановлюють конкретні випадки застосування заборонених субстанцій і методів у спорті. Наводиться допустимий вміст певних речовин у крові, сечі, калі, тому що саме в них можна виявити вміст заборонених та сторонніх субстанцій. Кардинальна відмінність двох підходів у тому, що у першому випадку поняття сприймається як фізична сторона застосування заборонених речовин. У той час як у другому визначенні дано ширший спектр забороненого у спорті, а саме певні категорії речовин та різні терміни дискваліфікації спортсмена за їх застосування, точно розкрито зміст, акцентовано увагу на шкоді препаратів у спорті. Це свідчить про те, що антидопінгове

законодавство розвивається своєчасно, паралельно з розвитком фармакологічної та наукової сфери життя суспільства. Таким чином, допінг – це введення в організм людини будь-яким шляхом речовини, чужої цьому організму, будь-якої фізіологічної субстанції в ненормальній кількості або будь-якої речовини неприродним шляхом для того, щоб штучно та нечесно підвищити результат спортсмена під час виступу на змаганнях [24, с.82].

Отже виділяються основні ознаки, допінгу:

- 1) передбачає використання спортсменами заборонених речовин чи способів їх вживання;
- 2) допінг – це явище, що відбувається у спортивній сфері;
- 3) спрямований на підвищення результатів у спорті;
- 4) є незаконною діяльністю.

Здавалося б, така увага міжнародних та національних організацій до проблеми використання допінгу має сприяти позитивній динаміці боротьби з ним. Але практично все відбувається інакше. Чим більше обмежень запроваджують організації-борці з допінгом, тим більш витончені засоби та методи приховування вигадують ентузіасти, які заробляють на впровадженні допінгу у спортивне середовище. Вирішення даної проблеми на наш погляд бачиться у контролі над особами, які безпосередньо контактують зі спортсменами у їхній професійній діяльності (тренери, лікарі тощо), тому що в більшості випадків саме з подачі зазначених осіб спортсмени починають використовувати допінг. При цьому важливо розуміти, що контроль не повинен мати тоталітарного характеру і перебувати у постійних перевірках.

Антидопінгова політика повинна носити в першу чергу агітаційний характер і доводити до спортсменів та осіб, які працюють з ними, відомості про шкоду допінгу, як для здоров'я, так і для спортивної кар'єри спортсмена. Безумовно, крім агітаційних методів повинні застосовуватися і більш імперативні методи, такі як адміністративна та кримінальна відповідальність, можливо навіть серйозніша, ніж передбачена нинішнім українським

законодавством, але саме на мотивації та агітації має будуватися превентивна (попереджувальна) функція антидопінгового руху [29, с.11].

Виходячи з вищевикладеного можна визначити допінг як незаконне використання спортсменами заборонених речовин або методів їх вживання у спортивній сфері для підвищення результатів у спорті. З розвитком спорту та міжнародного права поняття «допінг» стає більш уніфікованим. Розширення людських можливостей у спорті вимагає створення ефективного механізму контролю щодо запобігання використанню допінгу.

1.2 Роль міжнародних регіональних організацій у боротьбі з допінгом у спорті (на прикладі Ради Європи)

Саме в Європейському регіоні закладено початок створення міжнародно-правового регулювання міжнародного співробітництва щодо антидопінгової діяльності. Розглядаючи особливості антидопінгової боротьби в Європейському регіоні необхідно пам'ятати, що цей напрямок регіонального співробітництва, так само як і будь-які інші елементи спортивної політики, виступають невід'ємним елементом загальної діяльності як Європейського Союзу, так і Ради Європи.

Важливо згадати також європейську Білу книгу спорту, що декларує основи розвитку спорту й задає тон спортивній політиці ЄС, а також неодноразово згадує про важливу роль спорту в Європейському суспільстві. Відзначається важливість спорту в просуванні цінностей ЄС на міжнародному рівні й враховується важливість співпраці між державними 19 органами влади та неурядовими спортивними організаціями, а так само й використання спортивних заходів для реалізації концепції спортивної дипломатії. Також окремої згадки заслуговує некомерційна програма Європейського союзу ЕРАЗМУС+ [17]. Хоча ця програма не є виключно антидопінговою і спортивною, та охоплює широку соціально-гуманітарну сферу, але завдяки своєму спрямуванню на навчання, роботу та стажування

за обміном між громадянами Європи та ряду третіх держав, вона сприяє популяризації європейських цінностей у боротьбі з допінгом, зокрема в рамках програми ЕРАЗМУС+: Sports, яка діє з 2014 року [17].

У межах цього напрямку програма сприяє розвитку європейського спортивного руху; пропаганді масового спорту серед європейських громадян; популяризації здорового способу життя, а також чистого від допінгу спорту; здійснюється фінансування та проведені благодійних спортивних заходів; проводиться сприяння в перепідготовці та працевлаштуванні колишніх спортсменів тощо. Зауважимо, що розвиток масового спорту розглядається як один із важливих факторів, що сприяє інтеграційним процесам у середині ЄС.

Також у рамках програми ЕРАЗМУС+: Sports здійснюється не тільки пропагування антидопінгових принципів у спорті, а й боротьба з протиправним впливом на результати спортивних змагань, захист неповнолітніх, підтримку інноваційних підходів до реалізації принципів ЄС ефективного управління у спорті, стратегії ЄС у галузі соціальної інтеграції та рівних можливостей, заохочення участі в спортивній та фізичній активності (підтримка реалізації Керівних принципів фізичної активності ЄС, волонтерства, зайнятості в спорті, а також освіти та професійної спортивної підготовки), а також підтримка реалізації Керівних принципів ЄС для спортсменів із подвійною кар'єрою [17].

Ці партнерства включають також малі спільні партнерства, спрямовані на заохочення соціальної інтеграції і рівних можливостей у спорті, просування європейських традиційних видів спорту та ігор, підтримуючи мобільність волонтерів, тренерів, менеджерів та працівників некомерційних спортивних організацій і захищаючи спортсменів, особливо наймолодших, від небезпек для здоров'я та безпеки шляхом поліпшення тренувань і умов змагань. Аналіз актів права Європейського Союзу, а також офіційних заяв представників Європейського Союзу, дозволяє виділити ряд ключових напрямків спортивної політики Європейського Союзу.

По-перше, спорт як фактор поліпшення здоров'я населення і збільшення їх фізичної активності. Стратегічне значення набуває спорт саме як єдиний соціальний рух, який здатний бути інструментом у вирішенні проблеми профілактики здорового способу життя громадян ЄС [33, с.32]. Постійне зниження фізичної активності призводить до погіршення здоров'я, що несе в собі й економічні втрати. У зв'язку з цим активно залучається організація Європейська мережа з просування здорового способу життя та фізичної активності (NEPA Europe).

У 2019 році ЄВРОПОЛом за участю Всесвітньої антидопінгової агенції та 33 країн було проведено операцію «Вірібус», під час якої успішно ліквідовано 17 організованих злочинних угруповань, причетних до торгівлі контрафактними ліками та допінговими матеріалами по всій Європі. Це не перший і, на наш погляд, не останній випадок, коли за допомогою правоохоронних органів вдається виявляти такі порушення. Справді, існують області, в яких для забезпечення успіху антидопінгових зусиль потрібна участь держав як на міжнародному, так і національному рівнях.

Необхідною умовою для ефективного вирішення проблеми на міжнародному рівні є наявність угоди між державами, що виражає їхню єдину узгоджену волю.

Такими угодами у сфері протидії допінгу виступають:

- Конвенція проти застосування допінгу, ухвалена Радою Європи 16 листопада 1989;
- Міжнародна конвенція про боротьбу з допінгом у спорті, ухвалена на сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО 19 жовтня 2005 року [31].

Держави, які ратифікували дані міжнародно-правові акти, зобов'язані відповідно до принципу *pacta sunt servanda* сумлінно їх виконувати та з цією метою вживати відповідних заходів на внутрішньодержавному рівні. Безпосереднє відношення до процесу реалізації міжнародно-правових норм має міжнародний контроль. Контрольна діяльність здійснюється у

відповідній правовій формі, яка виявляється у діяльності суб'єктів контролю щодо здійснення перевірки дотримання прийнятих сторонами зобов'язань.

Беручи за основу організаційну структуру та суб'єктів контрольної діяльності, можна виділити такі форми міжнародного контролю, як:

- контроль, що здійснюється державами;
- контроль, що здійснюється міжнародними організаціями;
- контроль, що здійснюється спеціально заснованими міжнародними органами;
- контроль, що здійснюється спеціальними місіями, заснованими державами та міжнародними організаціями;
- контроль, який здійснюється спеціальними представниками (посланцями) вищих посадових осіб міжнародних організацій;
- контроль, що здійснюється неурядовими міжнародними організаціями.

Крім форм міжнародного контролю, у міжнародно-правовій практиці вироблено певні методи перевірки дотримання державами своїх зобов'язань, що випливають із міжнародно-правових актів. До таких методів відносять обмін інформацією, доповіді, звіти, консультації, спостереження, розслідування та ін. [44, с.26].

Не розглядаючи детально зміст міжнародних документів боротьби з допінгом, відзначимо лише механізми контролю над дотриманням. Для забезпечення належного виконання державами своїх зобов'язань щодо Конвенції проти застосування допінгу було створено Групу з розгляду дії (далі – Моніторингова група, Група), що складається з представників держав-учасниць. Група наділяється контрольними функціями, які включають моніторинг положень Конвенції, підготовку доповідей про здійснення Конвенції та організацію консультативних та оціночних візитів до держав [39, с.18].

Слід зазначити, що консультаційні візити організуються для надання допомоги державам у здійсненні політики та програм, необхідних для

дотримання положень Конвенції. Також організуються ознайомчі відвідини, у яких публікуються звіти про оцінку. Водночас Група надсилає рекомендації щодо заходів щодо виконання Конвенції та проводить консультації з відповідними спортивними організаціями. Кожна держава-учасниця представляє Моніторинговій групі щорічну доповідь за допомогою он-лайн-питання про кроки, які вона робить для здійснення положень Конвенції. Моніторингова група скликається Генеральним секретарем Ради Європи та збирається двічі на рік. Для вирішення питань, що стосуються її різних областей компетенції, Група має спеціалізовані консультативні групи з дотримання Конвенції, освіти, правових питань та науки [39, с.20].

У 1999 році за активної участі Ради Європи було створено Всесвітнє антидопінгове агентство (далі – ВАДА) [2, с.53]. У зв'язку з цим на 9-й Конференції європейських міністрів, відповідальних за спорт, що проходила у травні 2000 року, Комітету Міністрів рекомендувалося забезпечувати участь Ради Європи та Моніторингової групи у роботі ВАДА та надавати підтримку Групі для ефективної співпраці з Агентством. Внаслідок змін, що відбулися, виникла необхідність внесення поправок до Конвенції, спрямованих на створення обов'язкового механізму допінг-контролю та взаємного визнання допінг-контролю на території інших держав.

Внаслідок цього було розроблено та прийнято 12 вересня 2002 року Додатковий протокол до Конвенції. Необхідно зазначити, що контрольні функції Групи з розгляду дії не обмежуються лише моніторингом положень Конвенції та перевіркою відповідності дій держав щодо виконання прийнятих зобов'язань, але також виражаються у відповідних вимогах щодо усунення порушень, а також надання консультаційних послуг та рекомендацій [52, с.50].

Міжнародна конвенція про боротьбу з допінгом у спорті (далі – Конвенція ЮНЕСКО) [32] набула чинності 1 лютого 2007 року. Велика кількість держав-учасниць Конвенції ЮНЕСКО відображає величезну

значущість проблеми та бажання країн брати він зобов'язання на її вирішення.

Конвенція ЮНЕСКО забезпечує виконання державами на національному рівні таких заходів:

- обмеження доступності заборонених субстанцій та методів, зокрема у боротьбі з поширенням заборонених субстанцій та методів, щодо контролю за їх виробництвом, переміщенням, ввезенням, розподілом та продажем;

- спонукання виробників харчових добавок маркувати продукцію належним чином, включаючи інформування про хімічний склад їх продуктів та гарантії якості;

- надання фінансової підтримки програмам тестування чи проведення допінг-контролю;

- сприяння Всесвітньому антидопінговому агентству у виконання його місії;

- розробка освітніх та інформативних програм;

- сприяння у проведенні антидопінгових досліджень [36].

Вищим органом Конвенції ЮНЕСКО є Конференція Сторін, сесії якої відбуваються раз на 2 роки. Конференція Сторін розглядає доповіді державучасниць про заходи, вжиті ними для виконання своїх зобов'язань, а також результати моніторингу дотримання Конвенції. Водночас Конференція Сторін визначає напрями та механізми співробітництва між державамиучасницями та ВАДА, запитує у ВАДА доповідь для вивчення того, як виконуються положення Кодексу [39, с.22].

Для моніторингу національних доповідей використовується спеціальна система AntiDoping Logic (далі – ADLogic) та її онлайн-запитувач. З кожного питання держава має контрольний показник. Якщо держава не досягла мінімального значення контрольного показника, то вважається, що вона не виконує або не повністю виконує відповідне положення Конвенції ЮНЕСКО. На основі значень контрольних показників система ADLogic

обчислює загальний рівень дотримання Конвенції її учасниками. Велика увага приділяється виконанню положень щодо обмеження доступності заборонених субстанцій та методів, а також запровадження передової практики в галузі збуту та розповсюдження харчових добавок з метою запобігання неналежного застосування заборонених субстанцій [39, с.24].

В результаті моніторингу з'ясувалося, що серед держав відсутнє чітке розуміння як інтегрувати Всесвітній антидопінговий кодекс із Конвенцією, кого залучати до боротьби з допінгом та як використовувати навички різних зацікавлених сторін для здійснення положень Конвенції. У зв'язку з цим на шостій сесії Конференції Сторін, що проходила 25-26 вересня 2017 року, було вирішено створити робочу групу для розробки оперативних керівних принципів Конвенції та системи санкцій за невиконання положень Конвенції. Проекти цих документів були представлені на сьомій сесії Конференції Сторін у жовтні 2019 року. Метою документа під назвою «Оперативне керівництво Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом» є забезпечення чіткого розуміння ключових заходів Конвенції та надання державам підтримки у здійсненні її положень. У документі описано роль кожного керівного органу Конвенції, Фонду для викорінення допінгу у спорті, детально вказано процес 25 моніторингу Конвенції, що проходить з використанням системи ADLogic, та відновлення прав держав, що не дотримуються, а також розглянуті питання співпраці та просування Конвенції [15, с.24].

В іншому документі – Рамки дисциплінарних заходів за недотримання Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом – визначено статус дотримання та недотримання Конвенції, а також дисциплінарні заходи щодо держав у разі недотримання. Статус «держава-учасниця» має держава, яка надає національну доповідь у встановлений термін і досягає 60%-го порогового рівня дотримання за системою ADLogic. Якщо держава визнається такою, що не дотримується Конвенції, то наслідки для такої держави передбачені не тільки з боку ЮНЕСКО, але й спортивної спільноти.

Так, дисциплінарні заходи з боку ЮНЕСКО виражаються у позбавленні права у держави на отримання фінансування від Фонду для викорінення допінгу у спорті, а також права у будь-якого представника держави обіймати будь-яку посаду або зберігати будь-яку посаду в Президії Конференції Сторін, Комітеті із затвердження проєктів, Фонду для викорінення допінгу в спорті.

Зі сторони Олімпійського руху та міжнародних спортивних федерацій, держави позбавляються права подавати заявку на участь в Олімпійських іграх, чемпіонатах світу та інших міжнародних заходах. Водночас дисциплінарні заходи застосовуються відповідно до статті Всесвітнього антидопінгового кодексу «недотримання урядом... Конвенції ЮНЕСКО надалі може призвести до неможливості подавати заявки на участь у змаганнях, а також до додаткових дисциплінарних заходів, наприклад, позбавлення службових приміщень; неможливість або недопущення будьякої кандидатури проводити якесь міжнародне змагання в країні, скасування міжнародних змагань; символічні заходи та інші наслідки згідно з Олімпійською хартією» [16, с. 45].

Примітно, що наслідки недотримання положень Конвенції ЮНЕСКО з боку спортивної спільноти можна назвати суттєвішими, оскільки охоплюють важливу для держави спортивну сферу. Водночас ці наслідки не пов'язані автоматично з процесом моніторингу дотримання Конвенції та належать до статей Світового антидопінгового кодексу.

Таким чином, міжнародний контроль постає як один із дієвих засобів досягнення ефективності міжнародно-правової норми боротьби з допінгом у спорті. Якщо результатом міжнародного контролю є констатація факту про виконання або порушення міжнародно-правових зобов'язань, то його висновки можуть бути підставою для постановки питання про відповідальність за порушення міжнародного зобов'язання.

1.3 Допінг і боротьба з ним

Проблема допінгів і зловживань ними настільки серйозна, що кожен спортсмен і тренер, який хотів би ефективно використовувати фармакологічний метод забезпечення тренувального процесу, повинен мати головну увагу про допінги і допінг-контроль.

В сучасних умовах, коли переможці спортивних змагань не тільки оточені загальною увагою і пошаною, але і стають найбагатшими людьми планети, деякі спортсмени, їх тренери, менеджери і керівники команд намагаються завоювати перемогу будь-якою ціною, в тому числі шляхом використання певних фармакологічних засобів і методів, які відносяться до групи допінгів. Що ж вкладається в поняття “допінг” і яка його історія?

Імовірно немає жодного тренера, лікаря, педагога чи спортсмена, який би не знав про існування допінгів і допінгового контролю, який здійснюється тепер повсюдно. Однак у більшості випадків ці знання поверхневі, часом більше основані на розмовах, читанні популярної літератури, а не на глибокому розумінні суті цього питання.

І дійсно, літератури, присвяченої допінгам і допінговому контролю, мало. Це в основному статті, що зрідка з'являються в популярних журналах чи роботи хіміків і фармакологів, що вирішують вузькоспеціалізовані питання виявлення різних допінгів у біологічних рідинах, які важкодоступні для розуміння неспеціалістів.

Разом з тим про допінги і допінговий контроль варто знати досить глибоко і ґрунтовно всім особам, які тією чи іншою мірою зв'язані зі спортом, тому що сьогодні всі вони можуть зіштовхнутися з даною проблемою і повинні вміти в ній розібратися. А ці питання далеко не прості і щоб правильно в них орієнтуватися треба мати певний рівень знань.

Питання, що стосуються застосування лікарських препаратів у спорті давно привертають до себе увагу як професійних спортсменів, так і людей, які займаються аматорським спортом. Чи припустиме застосування лікарських засобів для досягнення високих спортивних результатів? Чи

шкідливо це для здоров'я, чи можна підібрати безпечні комбінації препаратів?

Рівень розвитку сучасного спорту і ті перевантаження, що витримують спортсмени, настільки високі, що спроби взагалі відмовитися від використання лікарських препаратів відбивають погляди навіть не вчорашнього, а позавчорашнього дня. За останні 15-20 років обсяг і інтенсивність тренувальних і змагальних навантажень зросли в 2-3 рази і спортсмени багатьох видів спорту підійшли до межі фізіологічних можливостей організму. При цьому вітамінна і харчова неповноцінність багатьох продуктів харчування спортсменів, необхідність проведення відновних і профілактичних заходів, пристосування організму до важких фізичних і психоемоційних навантажень, переїзди в інші кліматичні умови і часові пояси, а також безліч інших причин, диктує необхідність застосування фармакологічних препаратів для забезпечення повноцінної спортивної діяльності [4; 11; 18; 23].

З іншої сторони, рівень захворюваності спортсменів, кількість каліцтв і навіть смертей у спорті (в основному, в результаті застосування допінгів) наростає лавиноподібно, незважаючи на всі заборони і жорсткі дискваліфікаційні санкції. Без перебільшення можна сказати, що на сьогоднішній день застосування допінгів у спорті переросло у велику і досить складну проблему.

Гострота її настільки велика, що один із видатних французьких учених, що займав посаду голови Міжнародної федерації спортивної медицини (ФІМС) професор Шайе Вер назвав допінг “новим соціальним злом, що, як ракова пухлина, загрожує самому існуванню спорту”.

Допінги – це речовини, які тимчасово посилюють фізичну і психічну діяльність організму. Інакше кажучи, це стимулятори. Звичайно, це дуже загальне визначення, однак воно відображає сутність дії допінгів. Стимуляторами називаються речовини, що підсилюють функції різних органів і систем. Вони відомі дуже давно, хоча прямо так і не називалися.

Усілякі стимулятори дуже широко використовуються в клінічній медицині для лікування хворих [18, с. 46-52].

Можна сказати, що без стимуляторів лікувальна медицина взагалі існувати не може і немає жодного лікаря, який би не використовував їх у своїй лікувальній практиці. А саме, при хворобах серця використовують препарати, що стимулюють його діяльність, при малокрів'ї необхідно стимулювати кровотворення, при запорах – перистальтику кишечника і т.д. Та й вся реаніматологія, що створена і розвивається в останні роки, цілком заснована на використанні самих різних стимулюючих засобів і препаратів [18, с. 26-28].

Однак застосування препаратів-стимуляторів для лікування хворих насамперед переслідує конкретну мету, при досягненні якої застосування стимуляторів припиняється. Потім призначаються невеликі дози, перевірені й офіційно дозволені фармакологією, що дуже важливо, короткочасно. Нарешті, під час їхнього застосування проводиться ретельне лікарське спостереження, оскільки добре відомо, що передозування цих засобів може дати негативний ефект. Такі стимулятори, які використовуються в клінічній медицині, ніколи не називалися і не називаються допінгами.

Слово “doping” – англійське, воно походить від дієслова “dope”, що має багато значень: давати наркотики, підмішувати, одурманювати, фальсифікувати, розбавляти. Одночасно в техніці словом “dope” називають заливати пальним, просочувати тканини, лакувати, накладати захисні покриття. “Долом” називають також збудливу рідину, що п'ють у Південно-Східній Африці учасники тривалих і стомлюючих релігійних церемоній, що продовжуються днями і тижнями. Цим же словом називали стимулятори, які використовували для скакових коней при гонках колісниць ще в Древньому Римі. До речі, викритих у дачі стимуляторів коням осіб у Древньому Римі розпинали на хресті.

За іншою версією, слово “допінг” походить від голландського “doop”, що означає “занурювати”. Воно ввійшло до американського сленгу, де

спочатку означало використання циганами тютюну із домішкою насіння дурману для обробки людей перед грабуванням. Пізніше цей термін почали застосовувати у тих випадках, коли мова йшла про використання незаконних засобів з метою покращення результатів при змаганнях коней, борзих і гончих собак.

Застосування допінгу аж ніяк не є відкриттям ХХ століття. Його історія набагато триваліша, ніж можна було б очікувати. Допінги існують стільки ж довго, скільки існує спорт. Видно, це закладено в природі людини – намагатися виграти в суперника, бути переможцем за будь-яку ціну, часто навіть за рахунок власного здоров'я.

У II ст. до н.е. грецькі атлети приймали протеїн, насіння кунжуту, вживали перед змаганнями деякі види психотропних грибів. Гладіатори 8 знаменитого Великого Цирку в Римі (VI ст. до н.е.) приймали стимулятори для того, щоб не відчувати втоми і болю. Існує припущення про те, що ще в Древній Греції і Древньому Римі в мазях і рідинах, що зазвичай втирали в шкіру гладіаторам і борцям перед їх виступами, містилися речовини, що сприяють збільшенню працездатності і підвищенню результатів.

Під час легендарних змагань у бігові стародавні інки жували листя коки. Народи Латинської і Південної Америки використовують для підвищення витривалості, придушення почуття голоду і збільшення працездатності суміш, що складається з кофеїну, стрихніну, кокаїну й інших збудливих речовин. У середні віки норманські воїни одурманювалися перед битвою настоєм мухомора і деяких інших психотропних грибів, що приводило їх в стан агресивності і робило не чуттєвими до болю і стомлення [18, с. 4-12].

У XVI столітті в Англії скаковим коням на бігах давали суміш опіуму з наркотиками. Тоді був прийнятий спеціальний закон, який карав за це. Проте застосування цих засобів вперше було науково доведено тільки у 1910 році руським хіміком Буковським, якого запросив до Вени австрійський клуб жокеїв. Члени клубу були занепокоєні несподіваним результатом декількох скакових змагань. Вчений зумів довести присутність алкалоїду в слині коней,

але не схотів розкрити методів аналізу. Тоді професор Венського університету Франкель розробив свій спосіб визначення алкалоїдів у слині коней. У 1910-1911 роках цим методом проаналізували 218 проб. У ті часи використовували і, так звані, символічні допінги, засновані на марновірстві і які носили характер психологічного впливу. Наприклад, у раціон борців включали м'ясо тигра, давали пити кров хижих звірів, їсти серце лева і т.д.

Треба сказати, що словесний, психологічний допінг застосовується й у сучасному спорті. Він, без сумніву, у ряді випадків має певний вплив, знімаючи невпевненість, страх перед суперником, даючи переконаність у перемозі і т.п.

Не випадково зараз багато говорять про необхідність присутності психолога в команді, про психологічну підготовку спортсмена. До так званих словесних допінгів варто віднести й існуючий у професійному боксі звичай перед початком бою ляяти суперника останніми словами, загрожувати йому і таке інше.

Перші вказівки про прийом допінгів у спорті відносяться до 1865 року. В Амстердамі на змаганнях плавців учасники приймали якісь стимулятори.

У 1879 році допінгами почали користуватися спортсмени-професіонали в тих видах спорту, що вимагали тривалої фізичної напруги. Це, насамперед, багатоденні велосипедні гонки і бокс, в якому, як відомо, число раундів досягає дванадцяти. Використовувалися самі різні збудливі засоби – кофеїн, алкоголь, цукор з ефіром, різні збудливі серцеві препарати. Це робилося епізодично, без якого-небудь спеціального обґрунтування і різними засобами.

Однак ідея штучної стимуляції в цьому очевидна. Початок застосування допінгів у сучасному спорті прийнято пов'язувати з ім'ям англійського лікаря Леонарда Ерскіна, що у 1909 році для зняття втоми після змагань і тренувань давав спортсменам вдихати кисень.

Однак вдихання кисню, як і використання інших фізіологічних засобів відновлення (наприклад, масажу), не можна вважати допінгом. Вдихання

кисню спрямоване на поліпшення кисневого забезпечення тканин і клітин організму за рахунок підвищення насичення артеріальної крові киснем у випадках, коли це насичення виявляється нижче фізіологічно припустимих меж і створюється артеріальна гіпоксемія. Тому вдихання кисню є відмінним засобом відновлення і лікування, але допінгом вважатися не може [18, с. 46-52].

Проте варто сказати, що іноді провести межу між лікувальновідновними засобами і допінгами буває не легко. Хто в сучасному спорті вперше почав застосовувати допінги, встановити важко, оскільки літературних даних з цього питання немає. Та це і не має істотного значення.

Важливо, що сьогодні проблема допінгів у спорті набула особливу актуальність і стає все гострішою у зв'язку зі швидким, інтенсивним зростанням спортивних досягнень в усіх видах спорту. І це незважаючи на те, що допінг наносить величезну шкоду здоров'ю спортсменів, скорочує життя, а часом і зовсім веде до загибелі. ХХ століття “збагатило” перелік допінгів такими новими препаратами, як анаболічні стероїди, амфетамін і його похідні та іншими досягненнями фармакологічної науки. Вперше анаболічні стероїди були виділені, а потім і синтезовані югославським хіміком Леопольдом Ружичкой у 1935 році.

Під час війни з'явилося таке поняття як “легальний допінг” – різного роду стимулятори, що вживалися льотчиками, розвідниками-парашутистами, десантниками. У спортивній практиці препарат “діанабол” – перший із серії спеціально розроблених анаболічних стероїдів зі зниженою андрогенною активністю, був застосований американським лікарем Джоном Зіглером у 10 1958 році.

З тих пір почалась нова ера у використанні допінгів – ера анаболічних стероїдів. Стероїди почали поширюватись подібно до епідемії.

У 1957 році Американська медична асоціація встановила, що таблетки амфетаміну, які спочатку вживалися студентами перед здачею екзаменів, знайшли широке застосування у спорті. Опитування тренерів і їх помічників

(441 людина), проведене Американським коледжем спортивної медицини, показало, що 35% опитаних мали особистий досвід в застосуванні бензидрину чи знали, як ним користуватися [18, с. 10-18].

За повідомленням австрійського лікаря Прокопа, в 1952 році на Олімпійських іграх в Осло у роздягальні ковзанярів знайшли велику кількість шприців і ампул із залишками стимуляторів. У 1961 році Італійська футбольна асоціація виявила, що 17% гравців користувалися психотропними препаратами, а 94% футболістів клубів вищої ліги застосовували ці засоби навіть під час тренувань.

Перша смерть від допінгу офіційно зареєстрована в 1866 році, коли англійський велогонщик помер від вживання надмірної дози кокаїну з героїном. Оскільки офіційно раптові смерті спортсменів спеціально не враховувалися, точно назвати їхню кількість неможливо. Однак окремі повідомлення в пресі все-таки з'являлися і стосувалися як професіоналів, так і аматорів. Якщо судити по кількості повідомлень у пресі, створюється враження, що за останні роки число раптових смертей стало більше.

Так, з 1960 по 1967 рік число їх доходило до 30, а з 1975 по 1980 рік у різних видах спорту в світі було зареєстровано більше 200 смертельних випадків, пов'язаних із застосуванням допінгу. Проте ця цифра не відображає дійсності.

Приведемо кілька прикладів раптових смертей, причиною яких, як було доведено, був прийом допінгу:

- На Олімпійських іграх у Хельсінкі загинув 25-літній велосипедист, що прийняв з кавою 15 таблеток фенаміну і 8 таблеток фенілізопропаміна, що є допінгом.

- У 1960 році на Олімпійських іграх у Римі в команді велосипедистів Данії в гонці на 110 кілометрів на 66-му кілометрі помер спортсмен Йежен Кнут Йенсен, а два його товариші по команді Боанстон і Йоргансен знепритомніли, але залишилися живі.

- Боксер напівсередньої ваги Белло помер у 1963 році від отруєння героїном.

- У 1967 році на одному із гірських етапів багатоденної гонки “Тур де Франс” загинув велогонщик-професіонал Тоні Сімеон.

- У 1968 році на велокросі гине відомий гонщик Верб Мартін. Він помер через дві години після того, як виграв гонку. На європейській першості по боксу в тому ж році помер боксер середньої ваги з ФРН Ельце. Усього в 1968 році на різних змаганнях боксерів у ФРН загинуло ще два спортсмени — Белло і Еспарсо.

- У 1968 році в Греноблі жертвою допінгу став 18-літній футболіст Жан Луїс Квидро. Він помер під час матчу. У тому ж році 23-літній французький велосипедист Іве Моттін виграв велокрос з великою перевагою і вмер через два дні. Відзначимо, що два його товариші по команді Пауль Барнау і Мішель Файоль були притягнуті в Греноблі до суду за обвинуваченням у тому, що саме вони дали Іве Моттіну допінг (амфетамін), який був доставлений контрабандою з Італії. У Скво-Веллі загинув від прийому допінгу шведський лижник Стефансон.

- Влітку 1986 року в результаті зловживання кокаїном гине талановитий американський баскетболіст Лео Байес.

- У 1987 році в результаті вживання допінгу помирає професійний футболіст Дон Роджерс. Таких прикладів можна було б привести набагато більше, однак і цих досить, щоб переконатися в тім, що смерть від прийому допінгу – реальність.

А скільки спортсменів померло вдома, у ліжку, вже закінчивши виступи, причому хвороба здавалася ніяк не пов’язаною зі спортивною діяльністю? Що ж стосується віддалених наслідків прийому допінгу, які проявляються різними патологічними станами, захворюваннями і т.п., то вони не враховуються і статистичних даних немає [2; 3; 18; 38].

Але окрім настільки грізних небезпек для фізичного здоров'я існують і моральні аспекти при застосуванні заборонених фармакологічних препаратів – дискваліфікація, ганьба, розвінчання кумира. Найбільш яскравим і вразливим прикладом цього є катастрофа канадського спринтера Бена Джонсона на Сеульській Олімпіаді 1988 року. А скільки менш знаменитих спортсменів було дискваліфіковано чи зовсім відсторонено від спорту, що став справою їхнього життя?! Відсутність необхідності приймати препарат у змагальному періоді, і отже, зниження імовірності бути викритим у прийомі допінгу; значний приріст м'язової маси і сили за короткий термін і повна непоінформованість про можливі наслідки прийому стероїдних гормонів, перетворили анаболіки в некоронованого короля допінгових засобів ХХ століття.

При соціологічному опитуванні американських спортсменів, у відповідь на питання: "Приймали б Ви заборонені препарати, при гарантованій можливості стати Олімпійським Чемпіоном, якби після цього Вам загрожувала смерть?", – 50% опитаних відповіли позитивно.

На жаль, у цьому відношенні наша країна досягла рівня світових стандартів, а по деяких позиціях і перевершила їх. Підтвердженням тому є регулярні публікації про дискваліфікацію спортсменів різних видів спорту. Численні факти свідчать про надзвичайно широке проникнення допінгу в спорт, причому заборонені препарати приймають не тільки дорослі спортсмени, але і підлітки, що особливо небезпечно.

Найбільш легким і доступним шляхом для досягнення наміченої мети часто є допінг. Особливо це відчутно у велоспорті. У 1965 році на велогонці "Тур оф Ітелі" бельгійський гонщик Едді Меркс був дискваліфікований через прийом допінгу. У 1967 році на Чемпіонаті Світу з велоспорту 13 спортсменів із різних країн були викриті в прийомі допінгу. Серед них була кількаразова чемпіонка світу на шосе і на треку Рейдере (Бельгія). У тому ж році на Панамериканських іграх була дискваліфікована команда Уругваю, що приймала допінг.

У 1968 році в Бельгії був дискваліфікований чемпіон країни в марафонському бігу Джозеф Ромбах. У тому ж році група велосипедистів-професіоналів на чолі з Феліче Джимонда (Італія) була викрита в прийомі допінгів на велогонці “Джиро де Італія”.

Велика кількість прикладів із велоспорту пояснюється тим, що саме в цьому виді, раніше, ніж в інших, особливо ретельно були розроблені методи допінгового контролю. За рішенням Міжнародної федерації велосипедного спорту (УСІ) на теперішній час без акту допінгового контролю не реєструються всі основні рекорди в цьому виді спорту, а спортсмени, неодноразово викриті в прийомі допінгів, підлягають довічній дискваліфікації. Аналогічне положення й в інших видах спорту.

За матеріалами бельгійського лікаря Дірікса, допінг був виявлений у 37,7% професіоналів, 23% аматорів і 7% юнаків (що особливо тривожно) у різних видах спорту. За даними “Лос-Анджелес Таймс”, на початку 80-х років 90% членів збірної США з легкої атлетики систематично застосовували анаболіки.

Таке поширення допінгів не тільки в професійному, але й в аматорському спорті зробило очевидним, що проблема допінгів стала не приватною, а загальною. Боротьба з прийомом допінгів – це боротьба за життя і здоров’я спортсменів, за саме існування спорту. Не може бути спорту, що приносить серйозну шкоду здоров’ю.

У медико-біологічному аспекті негативна дія допінгу виявляється в наступних трьох напрямках:

1. Створюється помилкове відчуття підвищених можливостей, що веде до їхньої переоцінки. Необ’єктивний аналіз ситуації, виникаючої в ході змагань, веде до втрати правильної оцінки своїх сил. Такий стан, що виникає при прийомі певних допінгів, призводить часом до вибору неправильних рішень і є причиною підвищеного травматизму в спортсменів;

2. Прийом допінгів знімає в спортсменів відчуття стомлення. Як відомо, відчуття стомлення – це фізіологічна реакція, що попереджає організм людини про підхід до межі своїх можливостей.

Якщо організм не скорочує роботу з появою відчуття стомлення, то виникає перевтома, яка є предпатологічним станом, що веде до перенапруги окремих органів і систем людини, тобто до патологічних станів, іноді настільки важких, що вони можуть бути небезпечними для життя. Відомий випадок, коли на розтині спортсмена, що загинув від фізичної перенапруги після прийому допінгу, у печінці майже не було виявлено глікогену, який складає її основу, що і стало причиною смерті. Весь глікоген печінки був витрачений як енергетичний матеріал. Образно кажучи, спортсмен “спалив” власну печінку.

В даний час відомі й описані випадки перенапруги серця (нерідко є причиною смерті), нирок, печінки, крові, м’язів, кісток і інших органів. Стан перенапруги дуже небезпечний і якщо не вживати відповідних заходів, нерідко призводить до смерті [18, с. 26-32].

Разом з тим, при вчасному виявленні, ці стани піддаються зворотньому розвитку і нормальна структура і функція органу відновлюються повністю. 3. Допінг змушує спортсмена працювати за гранню своїх можливостей, тобто виконувати надроботу.

Ця грань відокремлює стомлення від перевтоми і перенапруги, вона відокремлює здоров’я від хвороби і хворобу від смерті. І якщо зняти в людини відчуття стомлення, як це відбувається при прийомі допінгу, то перехід від здоров’я до хвороби і смерті відбувається легко і часом непомітно. Варто мати на увазі, що негативна дія будь-якого стимулятора збільшується ще із-за величезної нервової напруги, на фоні якої діє допінг. Якщо спробувати узагальнити існуючі численні експериментальні дослідження і ретельно проведені клінічні спостереження, можна прийти до висновку, що дія допінгу залежить від тієї фармакологічної групи, до якої він

належить ї, в першу чергу, ця дія позначається на функції центральної нервової системи (ЦНС) [1; 4; 15; 45; 56].

При тривалому прийомі допінгів з'являються всі клінічні симптоми деградації психіки, з іншого боку, немає жодного органа і системи, на яких, в тій чи іншій степені, не позначився би негативний вплив від застосування допінгу.

Негативним впливам піддаються серце, шлунково-кишковий тракт, нирки, кров, опорно-руховий апарат і т.д. Спочатку з'являються функціональні порушення, потім виникають органічні. Враження ендокринної системи веде до раннього старіння, раннього клімаксу, порушення дітородної функції і до повної імпотенції.

Чим сильніше допінг, чим частіше він застосовується, тим більше виражена його негативна дія на організм. Шкода від допінгу може проявитися як дуже швидко після його прийому, внаслідок гострого перевантаження організму, так і наставати поступово і проявлятися через досить тривалий термін.

Останню обставину варто підкреслити особливо, тому що нерідко спортсмени, що приймають допінги, для виправдання своїх дій говорять про відсутність безпосереднього шкідливого впливу прийнятих препаратів. Вони забувають про те, що негативна дія допінгу може спостерігатися через багато місяців і що лікування виниклої патології робиться дуже складним, а часом і неможливим.

Тривалий прийом допінгів приводить до втрати стабільності результатів. Спортсмену необхідні все більші і більші дози, подібно до того, як це відбувається при наркоманії.

Все сказане про різні аспекти допінгової проблеми чітко визначає величезну важливість і істотне значення розгорнутої сьогодні в усьому спортивному світі боротьби з допінгом як у професійному, так і в аматорському спорті. Однак вирішувати цю проблему без детальної розробки правового аспекту неможливо.

Є очевидним, що боротьба з допінгами може бути ефективною тільки тоді, коли допінговий контроль буде бездоганим, насамперед із правової і наукової позицій. З юридичної точки зору застосування допінгів суперечить законам суспільства, одним із проявів якого є спорт.

Цивілізоване суспільство в законодавчому порядку переслідує наркоманію, а, як було вище зазначено, аналогія допінгів з наркотиками очевидна. Використання допінгів суперечить також законам спортивної медицини, що захищають здоров'я спортсмена і відповідно саму сутність спорту. Тому і виникла необхідність у створенні чіткої, юридично бездоганної системи допінгового контролю, у розробці науково обґрунтованих, ретельно перевірених методів визначення допінгів у спортсменів. Починаючи з 60-х років ХХ століття питання про боротьбу з допінгом почали піднімати на багатьох наукових конгресах і симпозиумах.

Цьому багато в чому сприяла проведена у Москві в 1962 році сесія Міжнародного олімпійського комітету, яка прийняла резолюцію, що призивала національні Олімпійські комітети і міжнародні спортивні федерації до активної боротьби із допінгом.

У 1964 році це питання обговорювалося на I Міжнародному конгресі спортивної науки в Токіо і на спеціальній конференції. Після цієї конференції Міжнародний олімпійський комітет створив комісію, однією із важливих функцій якої стала організація антидопінгового контролю [7].

В Італії, Франції, Бельгії були прийняті законопроекти, які передбачають судові розслідування і покарання осіб, які викриті у прийомі заборонених фармакологічних препаратів у спорті. Відповідно до цих законопроектів великому грошовому штрафові і тюремному ув'язненню підлягають не тільки спортсмени, які прийняли допінг, але і ті, хто запропонував їм ці препарати, - тренери, лікарі, масажисти, офіційні особи.

Вперше в історії Олімпійських ігор антидопінговий контроль був проведений у 1968 році у Греноблі і Мехіко. Вибіркова перевірка показала, що із 200 спортсменів, які не завершили дистанцію чи знаходились у без

свідомому стані, були і особи, що прийняли допінг. Виявлення допінгу призвело до позбавлення бронзової нагороди команди Швеції по сучасному п'ятиборю.

На Мюнхенській Олімпіаді в 1972 році допінгові засоби використовували 18 спортсменів, у тому числі чемпіон із плавання на 16 дистанції 400 м вільним стилем американець Демонд, який був позбавлений золотої медалі і відсторонений від участі у фінальному запливі на 1500 м.

Аналогічне рішення було прийняте у відношенні учасника команди Голландії по велосипедним шосейним гонкам на 100 км Ван ден Хоска: команда була позбавлена золотої нагороди. Із цієї Олімпіади допінг-контроль став обов'язковим на всіх Олімпійських іграх і великих міжнародних змаганнях.

В 1965 році у Страсбурзі відбулася I Міжнародна конференція Європейської ради по допінгам у спорті, де були класифіковані групи речовин, які діють на центральну нервову, серцево-судинну, дихальну та інші системи, а також методи визначення допінгу в біологічних рідинах (кров, сеча, слина). Проте перші ж спроби здійснити антидопінгові заходи показали, що насамперед необхідно дати чітке визначення терміну “допінг”.

У зв'язку з цим було запропоноване наступне формулювання: “Допінгом вважається прийом за призначенням чи використання здоровими особами сторонніх для організму речовин незалежно від способу їх введення чи фізіологічних речовин в аномальній кількості і аномальними методами виключно з метою штучного і несправедливого покращення досягнень у змаганнях.

Різні методи психологічного впливу, які направлені на підвищення спортивних результатів, також необхідно вважати допінгом”. Згадування про спеціальні психологічні методи було зроблене у зв'язку із фактами гіпнотичного впливу на австралійських плавців і англійських футболістів перед змаганнями.

Трохи пізніше ця фраза була виключена із тексту, так як неможливо надати точні докази застосування гіпнозу. У тому ж 1965 році дане визначення було затверджено на I Європейському колоквиумі, а потім на конгресі спортивних лікарів у Барселоні [18, с. 36-44].

У зв'язку із великими труднощами у розмежуванні між випадками використання стимулюючих засобів з лікувальною метою і застосування допінгів для покращення спортивних результатів на засідання експертів Європейських країн у Мадриді в листопаді 1968 року у вказаному вище формулюванні була прийнята наступна поправка: “Медикаментозне лікування, в результаті якого завдяки властивостям і дозуванню препарату фізична дієздатність 17 збільшується вище норми, необхідно вважати допінгом, і воно не дає права на участь у змаганнях”.

У відсотковому відношенні по кількості позитивних випадків допінг-контролю пальму першості тримає атлетична гімнастика – 15,09%; далі іде силове триборство – 5,0%; футбол – 3,54%; біатлон – 3,13%; тхеквондо – 2,65%; важка атлетика – 1,79%; боротьба – 1,26%; велоспорт – 1,08%; легка атлетика – 0,6% і т.д.

Результати дослідження показали, що в арсеналі спортсменів є найменування практично всіх груп і класів допінгових засобів, але найбільше застосування отримали анаболічні стероїди – 68,6%; стимулятори центральної нервової системи – 27,5%; наркотики – 10,0% і діуретики – 5,8%.

У 1994 році були прийняті спеціальні медичні положення (Медичний кодекс Міжнародного олімпійського комітету), які є базовим документом при організації і проведенні антидопінгового контролю.

Його положення в найбільш жорсткій формі представлені в Процедурних правилах допінгового контролю останнього Уставу ІААФ (Міжнародної любительської легкоатлетичної федерації) на 2000-2001 рр.

В 1999 році Медичний кодекс МОК був змінений Антидопінговим кодексом олімпійського руху. Він вступив в силу 1 січня 2000 року.

Цей кодекс містить інформацію, що стосується встановлення факту застосування допінгу, наступного покарання, подачі апеляцій, акредитованих лабораторій, процедур тестування, класів заборонених речовин і методів, а також цілий ряд положень.

3-5 березня 2003 року в Копенгагені відбулась Всесвітня конференція по допінгу у спорті, яка прийняла Всесвітній Антидопінговий Кодекс в якості основи для боротьби із допінгом у спорті [13, с. 78-80].

На даний час список заборонених фармакологічних препаратів, який міститься в положенні Комісії Міжнародного олімпійського комітету, складається із більше ніж 10 тисяч різних лікарських препаратів та їх аналогів. Багато міжнародних спортивних федерацій мають власні списки допінгових засобів, які окрім списку МОК, включають в себе і ряд інших препаратів із врахуванням специфіки виду спорту.

РОЗДІЛ 2

МІЖНАРОДНІ МЕХАНІЗМИ БОРотьБИ З ДОПІНГОМ У СПОРТІ

2.1 Міжнародно-правове регулювання боротьби з допінгом у спорті

Як відомо, з кожним роком у спортивну сферу вкладається дедалі більше матеріальних засобів. Збільшується кількість різноманітних організацій, які мають безпосередній комерційний інтерес у тому чи іншому спортивному середовищі. Багато держав розуміють вигоду спорту у всіх відносинах та сприяють його розвитку, борючись за проведення в себе олімпіад та різних міжнародних турнірів. Все це та численні інші причини призводять до великої кількості спортивних спорів.

Найбільш серйозними конфліктами, що призводять до дискваліфікації, інколи ж і до кримінального покарання, є допінгові спори. У літературі неодноразово зверталася увага на необхідність належного регулювання спортивних правовідносин, оскільки йдеться не лише про спортивні досягнення, авторитет держави чи спортсмена, а й про мільярдні вкладення у спорт. Саме чітке та повне правове регулювання всіх суспільних відносин у галузі спорту та виконання вимог спортивного законодавства має стати гарантією не лише високих спортивних досягнень, а й захисту прав, законних інтересів спортсменів [51, с.30].

У світлі сказаного важливо наголосити, що питання, пов'язані з відповідальністю у спорті, не є з позиції як спортивної, так і юридичної практики суто периферійними питаннями. Їх слід відносити до ядра правового регулювання. У сьогоденних реаліях комплексність проблематики відповідальності – у спорті очевидна і проявляється у різних напрямках правового регулювання. У той же час видається, що одним із ключових напрямків є проблема відповідальності за допінг у спорті. Оскільки в

більшості випадків допінг у спорті тягне за собою спортивну дискваліфікацію особи, важливо 28 визначити правову природу такої дискваліфікації, є вона юридичною відповідальністю правопорушника або представляє щось інше. З огляду на нормативний характер права, юридична відповідальність як певна реакція настає лише у випадках, коли норма права порушена, тобто відбувається вихід за встановлену правом міру поведінки. При цьому з урахуванням соціальної функції права вихід за її межі означає у будь-якому разі настання негативної реакції з боку держави.

Таким чином, суттєвою та загальною ознакою юридичної відповідальності, яка характерна для всіх її видів, є державне засудження поведінки суб'єкта, що виходить за рамки правових норм. Проблема допінгу була і залишається однією з головних проблем насамперед професійного спорту, тому що, незважаючи на боротьбу, кількість, види та форми допінгів постійно вдосконалюються, їх використання завдає шкоди здоров'ю спортсменів, спотворює реальні спортивні результати, девальвує саме поняття спорту. У зв'язку з цим таке соціальне явище, як допінг у спорті, піддане безумовному державному засудженню на всіх рівнях.

Чинні правові норми закріплюють правило про заборону використання спортсменами заборонених речовин і методів, сприяють підвищенню працездатності. У загальному вигляді ідея такої заборони полягає у забезпеченні спортсменам рівних умов чесної боротьби у змаганнях [48, с.89]. Одним з основоположних принципів права є презумпція невинуватості, яка передбачає, що особа вважається невинною, поки її вина у скоєнні правопорушення не буде доведена судовим актом (рішенням), що набрав законної сили. Цей принцип знайшов закріплення в багатьох міжнародних нормах. Відповідно до положень ст. 11 Загальної декларації прав людини, кожна людина, обвинувачувана у скоєнні злочину, має право вважатися невинною доти, доки її винність не буде встановлено законним порядком шляхом гласного судового розгляду, при якому їй надаються всі можливості для захисту.

Ніхто не може бути засуджений за правопорушення на підставі вчинення будь-якого діяння або за бездіяльність, які під час їх вчинення не становили злочину за національними законами або міжнародним правом. Не може також накладатися покарання тяжче, ніж те, що могло бути застосоване в той час, коли правопорушення було вчинене.

В силу правил ч. 2 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод, кожен обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення вважається невинним доти, доки його винність не буде встановлена законним порядком. В нормах зазначених актів ми не знайдемо обмежень щодо використання принципу, що розглядається: наприклад, немає вказівки на те, що він може застосовуватися тільки в кримінальному праві і не може бути використаний у сфері спорту.

Проте спортивні організації, користуючись своєю автономністю, вирішили не лише не застосовувати принцип презумпції невинуватості, але й вивернули його навиворіт, зробивши, по суті, презумпцією винності [3, с.209]. Далі безпосередньо розглянемо правову основу антидопінгового законодавства. Вагомим міжнародно-правовим актом у сфері спорту стала Міжнародна хартія фізичного виховання та спорту ЮНЕСКО, прийнята на Генеральній конференції цієї Організації, що відбулася в Парижі 1978 р. Метою прийняття цього документа було прагнення поставити розвиток фізичного виховання та спорту на службу прогресу людства, сприяти їх удосконаленню та спонукати уряди, неурядові компетентні організації, працівників освіти та окремих осіб керуватися Хартією, сприяти її поширенню та застосуванню [34].

16 листопада 1989 р. у Страсбурзі державами – членами Ради Європи та іншими державами – учасниками Європейської культурної конвенції було підписано Конвенцію проти застосування допінгу. Цей документ зайняв особливе місце в списку міжнародно-правових актів у галузі боротьби з допінгом у спорті, піднявши цю боротьбу на якісно вищий рівень.

Конвенція 30 була ратифікована ухвалою Ради Міністрів СРСР від 28 грудня 1990 р. і набула чинності для СРСР 1 квітня 1991 р. Україна є Стороною цієї Конвенції досі. Відповідно до Конвенції, її учасники координують політику та діяльність своїх урядів та інших заінтересованих державних організацій, які займаються боротьбою проти застосування допінгу в спорті, стежать за практичним застосуванням Конвенції, вживають заходів (правових або адміністративних) для обмеження доступності допінгу, а також застосування у спорті заборонених препаратів та методів допінгу та, зокрема, анаболічних стероїдів.

У додатку до Конвенції міститься Перелік видів заборонених фармакологічних допінгових препаратів та методів допінгу. З метою розширення та закріплення застосування положень Конвенції 12 вересня 2002 р. у Варшаві було підписано Додатковий протокол до Конвенції проти застосування допінгу, який не набув чинності. 15 травня 1992 м. на 7-ій Конференції міністрів в справах спорту європейських країн, що проходила в Греції, була прийнята Спортивна хартія Європи, яка доповнила етичні принципи та директиви, сформульовані в Європейській конвенції про насильство та негідну поведінку глядачів на спортивних змаганнях та під час футбольних матчів (прийнята 19 серпня 1985 р.), а також у Конвенції проти застосування допінгу у спорті [49, с.517].

У Хартії було наголошено на необхідності з'єднання морального виховання зі спортом. Проте зусилля, що вживалися міжнародною спільнотою зі створення у «великому спорті» умов для чесної боротьби, не стали домінуючим трендом. Паралельно з такими зусиллями продовжувала загострюватися проблема застосування допінгу, яка давалася взнаки новими сенсаційними викриттями. Справа дійшла до того, що на межі тисячоліть характерними стали висловлювання окремих спортивних функціонерів у тому дусі, що рекорди, встановлені в 1980-1990 рр., неможливо перевершити через те, що вони були показані в період фактично безконтрольного застосування допінгу і тому їх 31 потрібно анулювати, розпочавши новий

відлік часу у «великому спорті», починаючи з 2000 р. Подібні радикальні міркування, як не важко здогадатися, отримували рішучу відсіч з боку багатьох спортсменів та тренерів, які ніколи не практикували «допоміжні технології» підвищення спортивних результатів і тому для них були образливими спроби підрівняти всіх.

Всесвітній антидопінговий кодекс (далі також – Кодекс) був прийнятий у 2003 році і почав діяти у 2004 році. Оновлений Кодекс був затверджений Радою засновників Всесвітньої антидопінгової агенції 17 листопада 2007 року та набув чинності з 1 січня 2009 року. Офіційний текст Всесвітнього антидопінгового кодексу існує в англійській та французькій версії та опублікований на сайті Всесвітнього антидопінгового агентства [16, с. 5]. Кодекс є основним та універсальним документом, на якому ґрунтується Всесвітня антидопінгова програма у спорті. Мета Кодексу полягає у підвищенні ефективності боротьби з допінгом у світі шляхом поєднання основних елементів цієї боротьби. Для досягнення ефективною взаємодії у тих питаннях, в яких потрібна одноманітність, Кодекс містить конкретні положення. У той самий час він досить універсальний у випадках, коли потрібен гнучкий підхід до питань застосування практично принципів боротьби з допінгом [17, с.75].

Цілі Всесвітньої антидопінгової програми полягають у наступному:

- захищати фундаментальне право спортсменів брати участь у змаганнях, вільних від допінгу і, таким чином, пропагувати здоров'я, справедливість та рівність для всіх спортсменів світу;
- забезпечувати створення узгоджених, скоординованих та ефективних антидопінгових програм як на міжнародному, так і на національному рівнях, щоб розкривати, стримувати та запобігати випадкам застосування допінгу [16, с. 23].

У той же час Генеральна конференція ЮНЕСКО на своїй 33-й сесії, що відбулася 3-21 жовтня 2005 року в Парижі, враховуючи резолюцію 58/5, 32 ухвалену Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 3

листопада 2003 р. та яка стосується спорту як засобу сприяння, розвитку та миру, усвідомлюючи, що спорт повинен відігравати важливу роль в охороні здоров'я, у моральному, культурному та фізичному вихованні, а також у сприянні зміцненню міжнародного взаєморозуміння та миру, наголошуючи на необхідності заохочення та координації міжнародного співробітництва, спрямованого на викорінення допінгу у спорті, висловлюючи стурбованість у зв'язку з використанням спортсменами допінгу у спорті та наслідками цього для їхнього здоров'я, принципу справедливої гри, викорінення шахрайства та майбутнього спорту, усвідомлюючи, що допінг ставить під загрозу етичні принципи та виховні цінності, закріплені у Міжнародній хартії фізичного виховання та спорту ЮНЕСКО Олімпійської хартії, нагадуючи про те, що Конвенція проти застосування допінгу та Додатковий протокол до неї, прийняті в рамках Ради Європи, є інструментами публічного міжнародного права, на яких ґрунтуються політика країн та міжурядова співпраця в галузі боротьби з допінгом, посиляючись на рекомендації щодо допінгу, прийняті на другій, третій та четвертій міжнародних конференціях міністрів та керівних працівників, відповідальних за фізичне виховання та спорт, які були організовані ЮНЕСКО в Москві (1988 р.), Пунта-дель-Есте (1999 р.) та Афінах (2004 р.), а також на резолюцію 32 С/9, прийняту Генеральною конференцією ЮНЕСКО на її 32-й сесії (2003 р.), зважаючи на Світовий антидопінговий кодекс, прийнятий Всесвітнім антидопінговим агентством 5 березня 2003 р. у Копенгагені на Всесвітній конференції з допінгу а також Копенгагенську декларацію про боротьбу з допінгом у спорті, враховуючи необхідність проведення та розширення на постійній основі досліджень для вдосконалення методів виявлення допінгу та більш глибокого вивчення факторів, що впливають на його використання, з метою забезпечення максимальної ефективності стратегій запобігання застосуванню допінгу, враховуючи також важливість освіти на постійній основі спортсменів, допоміжного персоналу спортсменів та суспільства в цілому з питань запобігання застосуванню допінгу, приймаючи у увагу необхідність

нарощування потенціалу держав-учасників для здійснення програм боротьби з допінгом, враховуючи, що державні органи та організації, відповідальні за спорт, виконують взаємодоповнюючі функції щодо запобігання застосуванню допінгу у спорті та боротьбі з ним, зокрема для забезпечення належного проведення спортивних заходів на основі принципу справедливої гри та охорони здоров'я їх учасників, 19 жовтня 2005 року ухвалила Міжнародну конвенцію про допінг у спорті [36, с. 55].

Довгий час використання допінгу розглядалося як порушення, яке підлягає безумовній відповідальності. Тому суд, вирішуючи спори, пов'язані із застосуванням спортсменами допінгу, зазвичай керувався принципом презумпції винності спортсмена. Відповідно до цього принципу розподілявся і тягар доказування: спортсмен визнавався винним у застосуванні допінгу доти, доки їм не було доведено протилежне. При цьому для встановлення факту порушення антидопінгових правил відповідачу не було необхідності доводити, що внаслідок застосування допінгу позивачем було досягнуто переваг у змаганні [9, с.128].

Так, у колишній редакції Антидопінгового кодексу встановлювалося (ст. 4.4, гл. 2): «Досягнення позитивного ефекту від застосування допінгу або його відсутність не має значення. Для того, щоб порушення антидопінгових правил вважалося таким, що відбулося, достатньо буде вживання забороненої речовини» [16, с. 9].

Така позиція багаторазово висловлювалася і Міжнародним спортивним арбітражним судом у м. Лозанна. При цьому не мало жодного значення, як потрапив допінг в організм спортсмена – без його відома, насильно або на настійну вимогу тренера.

Спортсмен підлягав звільненню від відповідальності лише у тому випадку, якщо мала місце одна з двох обставин:

- 1) проба була підмінена;
- 2) препарат був виписаний лікарем з наміром.

Крім того, суд міг припинити провадження у справі за неможливістю довести провину спортсмена у застосуванні допінгу.

Нині правила змінилися радикально. Тягар доведення покладено на антидопінгову організацію, змінено порядок прийняття рішення щодо допінгу та його апеляції. Є ще одна обставина, на яку слід звернути увагу в контексті боротьби з допінгом. Це максимальна гласність і відкритість, максимальне залучення до цих процесів суспільства, усіх зацікавлених, у тому числі через публікації. І це, до речі, не право, а обов'язок кожної з держав-учасниць Європейської конвенції проти застосування допінгу [17, с. 48].

Отже, проблема допінгу була і залишається однією з головних проблем сучасного професійного спорту. Необхідним є створення стійкого правопорядку у фізичній культурі та спорті. Необхідно також розробити єдиний нормативно-правовий акт, що включає правові та медичні норми про спорт – Кодекс спортивної медицини, причому як на національному, так і на міждержавному рівні.

2.2 Правовий статус та основні напрямки діяльності Всесвітньої антидопінгової агенції

Нормативною основою діяльності Всесвітньої антидопінгової агенції (далі – ВАДА) є її статут. ВАДА заснована у формі фонду відповідно до Цивільного кодексу Швейцарії (ст. 1). Місцезнаходженням фонду є Лозанна, проте Агентство може вибрати інше місце для своєї штаб-квартири (ст. 2). У 2001 р. було ухвалено рішення про перенесення штаб-квартири ВАДА до Монреалю (Канада), у Лозанні залишився європейський регіональний офіс ВАДА. Крім того, регіональні офіси ВАДА працюють у Токіо, Кейптауні та Монтевідео [27, с. 5].

Організаційна структура ВАДА, передбачена статутом, типова для фондів: верховним органом є Установча рада, що складається не більше ніж з

40 членів, що паритетно обираються Олімпійським рухом, з одного боку і публічною владою (державами та міжурядовими організаціями) – з іншого. Головою Установчої ради є її голова (президент), який обирається на 3-річний термін, з обов'язковою ротацією кожні два терміни між представниками Олімпійського руху та публічної влади. Оперативне управління фондом здійснює Виконавчий комітет, що складається з 12 членів, який переважно формується зі складу Установчої ради (ст. 11). Контрольні функції – незалежний аудит [27, с. 8].

Адміністративний апарат ВАДА очолює Генеральний директор, під керівництвом якого працюють 10 директоратів із загальним штатом близько 50 осіб. У 2005 році ВАДА створила Комісію спортсменів. Статут передбачає можливість за рішенням Установчої ради запрошувати спостерігачів у термінах статуту: «для організації у консультативній якості» (ст. 6.5); такий статус було надано, зокрема, Всесвітній організації охорони здоров'я та Інтерполу [4, с. 33].

Особливістю структури ВАДА загалом є послідовне втілення принципу, закріпленого у статті 7.2 стосовно Установчої ради: «...рада є рівним партнерством між Олімпійським рухом та публічною владою». Паритетність представництва в органах ВАДА, рівність голосів при прийнятті рішень, система ротації посадових осіб – представників приватної спортивної спільноти та публічної влади, рівність фінансових внесків від Олімпійського руху та від держав ретельно врегульовані статутом і ці норми становлять значний обсяг короткого документа [27, с. 34].

Таким чином, з точки зору нормативних підстав діяльності та організаційної структури, ВАДА – типова неурядова організація, заснована приватноправовим актом відповідно до швейцарського права. Членство у ВАДА державних органів та міжурядових організацій не наділяє ВАДА особливим міжнародно-правовим статусом, але забезпечує врахування інтересів держав у діяльності даної організації. Незважаючи на формально

приватно-правовий характер ВАДА, вона здійснює, безсумнівно, публічно-правові функції.

Серед цілей та завдань ВАДА у статті 4 статуту перераховуються:

- заохочення та координація на міжнародному рівні боротьби з допінгом у спорті у всіх його формах, у тому числі через співпрацю з міжурядовими організаціями, урядами, органами державної влади, при цьому прямо вказується, що дотримання рекомендацій ВАДА ґрунтується на моральних та політичних засадах;

- зміцнення на міжнародному рівні етичних принципів, що стверджують неприйнятність допінгу у спортивній діяльності;

- прийняття, адаптація, внесення змін та оновлень до переліку заборонених субстанцій та методів для всіх державних та приватних органів, зокрема Олімпійського руху;

- заохочення, координація та, при необхідності, здійснення спільно з державними органами та Олімпійським рухом організації забору допінгпроб без попереднього повідомлення поза змагальним періодом;

- розробка, погодження та уніфікація наукових, адміністративних та технічних стандартів та процедур забору та аналізу допінг-проб;

- сприяння узгодженню правил, дисциплінарних процедур, санкцій та інших норм, що забезпечують боротьбу з допінгом у спорті, а також сприяння їх уніфікації з урахуванням поваги до прав спортсменів;

- розробка та вдосконалення антидопінгових освітніх та профілактичних програм на міжнародному рівні;

- заохочення та координація досліджень у галузі боротьби з допінгом у спорті [27, с. 10].

Отже, ВАДА постає основним «нормотворцем» у галузі міжнародної боротьби з допінгом. Формально акти ВАДА не мають обов'язкової 37 юридичної сили, але їх можна віднести до «м'якого права».

ВАДА має переважне право встановлення наступних видів норм у рамках міжнародної антидопінгової програми, заснованої на Всесвітньому антидопінговому кодексі [16, с. 24]:

- 1) списку заборонених субстанцій та методів;
- 2) наукових, адміністративних та технічних стандартів та процедур забору та аналізу допінг-проб;
- 3) дисциплінарних процедур та санкцій, що забезпечують боротьбу з допінгом у спорті.

Крім того, ВАДА є верховним наглядовим антидопінговим органом, здійснюючи функції спостереження на міжнародних спортивних заходах та поза змагальним періодом. Формально приватний характер ВАДА, на практиці пов'язаний з активною участю держав та здійсненням публічноправових функцій, дозволив ряду авторів віднести цю організацію, поряд з Міжнародною організацією стандартизації, Міжнародним комітетом Червоного Хреста та Міжнародним союзом охорони природи до так званих гібридних публічно-приватних організацій [27, с. 25].

На нашу думку, спроби роз'яснення участі у відносинах і правової сутності приватних організацій, які здійснюють публічні функції, шляхом виділення в окрему групу (гібридні, відмінні від неурядових і міжурядових організацій) привносять додаткову плутанину і не сприяють системності підходів. Вбачається коректним опис ВАДА як великої організації, яка наділена суспільно значущими функціями в галузі боротьби з допінгом, внаслідок чого держави добровільно погоджуються дотримуватися корпоративних (саморегуляційних) норм цієї організації.

Можемо констатувати наявність у ВАДА обмеженої похідної міжнародної правосуб'єктності, саме як у неурядової організації. Класифікація ВАДА як приватної неурядової організації дає змогу врахувати позицію засновників Агентства. Статут у статті 4.2 прямо закріплює право ВАДА на реорганізацію у разі потреби в іншу структуру, можливо, на основі міжнародного публічного права [27, с. 26].

Таким чином, на даному етапі ВАДА, як і раніше, залишається швейцарським фондом світового значення. Ефективність створеного під егідою ВАД антидопінгового режиму пояснюється його комплексним характером: саморегуляційний ВАДК інтегрований у міжнародно-правові зобов'язання держав у сфері боротьби з допінгом. Додатковий протокол до Конвенції 2002 адаптував положення Конвенції до антидопінгового режиму ВАДА: держави взаємно визнають право національних антидопінгових організацій проводити відповідно до внутрішніх норм країни-організатора допінг-контроль спортсменів, які прибувають з інших держав-учасниць Конвенції; а також визнають компетенцію ВАДА та інших організацій з допінгового контролю, що діють під його керівництвом, щодо здійснення перевірок спортсменів поза змаганнями на їх території чи іншому місці. Міжнародно-правові зобов'язання держави щодо антидопінгових договорів у поєднанні зі специфікою структури міжнародного спортивного руху призводять до складної схеми підпорядкованості національних антидопінгових агенцій (далі НАДА). Як структурні елементи спортивної спільноти НАДА прямо підпорядковуються ВАДА та керуються Кодексом.

В державах, де антидопінгові органи засновані державою, застосування Кодексу визначається статтею 4 Конвенції ЮНЕСКО. Інтенсифікація боротьби з допінгом на міжнародному рівні призвела до ухвалення рядом держав (в основному європейських) національного антидопінгового законодавства: трудового, адміністративного, іноді кримінального. Сучасна судова практика показує, що можливі конфлікти юрисдикцій щодо справ про допінг між національними судами та спортивними організаціями [18, с.70]. Унікальною є ситуація з проведенням зимових Олімпійських ігор у Турині в 1996 р., де Італія погодилася тимчасово, на період Олімпійських ігор, обмежити застосування національного кримінального законодавства на користь ВАДА.

Діяльність ВАДА викликає питання у ряді держав. Глави національних антидопінгових агентств 17 країн світу висунули пропозицію про

реформування ВАДА. Це було на саміті у Копенгагені. Ініціатива належить лідерам антидопінгових організацій Австрії, Австралії, Данії, Німеччини, Канади, Ірландії, Японії, Нової Зеландії, Нідерландів, Норвегії, Сінгапуру, Швеції та Швейцарії. Пропозицію підтримали і профільні структури Великобританії та США [37, с.114].

На наш погляд, насамперед варто реформувати ВАДА у бік прозорості та контрольованості. Таким чином, аналіз правових підстав, функцій, структури та методів діяльності ВАДА, а також її взаємовідносин з національними антидопінговими агентствами дозволяє дійти таких висновків:

1) ВАДА – це неурядова організація, яка об'єднує на паритетній основі спортивну спільноту та публічну владу, наділену ними функцією міжнародної нормотворчості та контролю у галузі боротьби з допінгом у спорті. Суспільна значимість завдань, що стоять перед ВАДА, визначає високий ступінь співпраці держав і неурядових акторів і призводить до залучення ВАДА до міжнародних відносин за межами спорту. У традиційних міждержавних відносинах ВАДА, залишаючись неурядовою організацією, демонструє елементи обмеженої міжнародної правосуб'єктності;

2) ефективність антидопінгових норм, що приймаються ВАДА, забезпечується за рахунок поєднання механізмів саморегуляції з конвенційними міжнародно-правовими зобов'язаннями держав;

3) розвиток антидопінгового законодавства на національному рівні може призводити до юрисдикційних конфліктів, запобігти яким допоможе гармонізація національного законодавства та визнання пріоритету за запропонованими ВАДА уніфікованими антидопінговими стандартами.

Сьогодні жорсткі умови існування в сучасному спорті змушують атлетів працювати майже на межі фізіологічних можливостей їхнього організму. Необхідною умовою успішної спортивної діяльності спортсменів на сучасному етапі має бути майже постійним дуже високий рівень їх підготовленості та результатів [1; 2; 3; 14].

Проблема підсилюється комерціалізацією і професіоналізацією спорту вищих досягнень й виявляється збільшенням кількості як офіційних так і комерційних змагань та турнірів на міжнародному рівні. Висока ціна перемоги в сучасному спорті породжує ряд негативних проявів, серед яких особливу тривогу викликає проблема вживання допінгу, або застосування заборонених в спорті субстанцій або методів [3; 10; 12; 18].

З медичної точки зору застосування таких препаратів, а також окремих фізичних методів і маніпуляцій, часто необґрунтоване й безконтрольне, є марним, а часом небезпечним для здоров'я і життя атлета. У сучасному спорті нерідкі випадки з летальним результатом атлетів в результаті застосування ними заборонених у спорті речовин [11; 14; 20; 34].

Крім істотної шкоди для здоров'я і життя спортсменів, застосування даних засобів йде в розріз із морально етичними нормами спорту і спортивного руху і головне завдання сучасного спорту залишатися вірними послідовній та невпинній боротьбі проти допінгу.

Таким чином, однією з найбільших проблем сучасного олімпійського спорту, як і раніше, залишається боротьба з допінгом. Фахівців різних країн світу об'єднує думка, що політика діяльності Всесвітнього антидопінгового агентства (ВАДА) багато в чому є суперечливою. Навіть саме означення допінгу («допінг – здійснення одного або деяких порушень антидопінгових правил», як це записано в Антидопінговому кодексі 2009 року) є антинауковим і нелогічним.

Спортивна наука сьогодні розвивається своїм шляхом, фактично незалежним від діяльності ВАДА [7; 11; 14; 15]. Теорії та методиці антидопінгових заходів присвячено чисельну кількість робіт вітчизняних і зарубіжних авторів.

Науковцями зазначається, що надана проблема містить в собі тісне переплетіння медичних, соціальних, педагогічних, політичних, морально-етичних, економічних та юридичних аспектів.

Основні зусилля спортивної та медичної науки в основному спрямовано на вивчення особливостей впливу заборонених в спорті субстанцій та методів на організм спортсмена, на пошук та вдосконалення методів його виявлення, біохімічних складових, а також на здешевлення процедур допінг-контролю та пошук найбільш простих і ефективних його процедур [14; 16; 17; 20].

Цей підхід обумовлений необхідністю с початку визначити вплив та наслідки вживання допінгових засобів, але вже потім визначатись з вирішенням педагогічних, юридичних та інших проблем боротьби з допінгом у спорті

Рівень розвитку сучасного спорту та перевантаження, що відчувають спортсмени під час тренувально-змагальної діяльності, настільки високі, що спроби взагалі відмовитися від використання лікарських препаратів відображають погляди навіть не вчорашнього, а позавчорашнього дня. Ринок світової фармакологічної промисловості настільки великий, що підібрати максимально ефективні і необхідні в той чи інший період спортивної діяльності лікарські препарати є досить важким завданням.

Слід зазначити, що застосування окремих препаратів, а також фізичних методів і маніпуляцій заборонених в спорті, перш за все з медичної точки зору часто є необґрунтованим й безконтрольним, має суттєву небезпеку для здоров'я, а за цілою низкою зареєстрованих випадків трагічних наслідків для їхнього здоров'я – інвалідизації і навіть смерті. У зв'язку з цим міжнародні спортивні та медичні організації на протязі кількох десятиліть проводять активну боротьбу з допінгом. При тому ця боротьба часто не дає бажаних результатів, коли навіть якщо не зважати на збільшення кількості лабораторій допінг-контролю і удосконалення устаткування, практика застосування хімічних речовин не зникає, застосування допінгу спортсменами триває, спортсмени з ризиком для здоров'я і кар'єри користуються забороненими в спорті засобами і методами, список яких з кожним роком збільшується.

Застосування спортсменами препаратів і методів, що занесені у Міжнародний стандарт ВАДА «Заборонений список» є порушенням антидопінгових правил у спорті. При цьому застосування допінгів штучно стимулює працездатність організму за рахунок вичерпання його «заборонених» резервів і зняття захисного гальмування, коли фармакологічні засоби відновлення, що коригують зміни при стомленні, повинні бути навпаки спрямовані на заповнення витрачених під час навантажень функціональних резервів організму без стресової і різко збудливої (різко гальмівної) дії. Аналіз медико-біологічного супроводу спортсменів показує, що в у спорті вищих досягнень України сформувалася складна ситуація щодо ефективного вживання фармакологічних препаратів [5; 11; 14; 23].

Необхідна кваліфікована робота спортивних лікарів, які повинні мати знання про фармакодинамічні параметри, тобто індивідуальні механізми дії окремих препаратів, їх фармакокінетичні особливості, долю лікарської речовини в організмі (транспорт, зв'язок з білками, рецепторними молекулами, біотрансформацію, шляхи елімінації), а також особливості раціонального комбінування препаратів з однієї або з різних груп. Враховувати, що на даний час існує досить великий перелік «недопінгових» засобів, за допомогою яких можна і необхідно впливати на фактори, що лімітують працездатність спортсменів та осіб, які займаються фізичною культурою, спортсменів-інвалідів та населення.

Це, перш за все, препарати, які рекомендовані до використання у фармакології здорової людини, що дозволяють підвищити якість життя, розширити межі адаптації до надмірних фізичних навантажень: адаптогени рослинного і тваринного походження; окремі ноотропи; препарати енергетичного та пластичного дії; імуномодулятори; антиоксиданти та антигіпоксанти; вітаміни і вітамінні комплекси; екзогенні природні інтермедіати вуглеводного, білкового, ліпідного, мінерального обміну; перевірені біологічно активні добавки до їжі.

Прийом допінгових препаратів спортсменами є небезпечним і для їх оточення. Автори визначають, що вживання ряду препаратів призводить до зміни поведінки спортсменів (наприклад, до підвищення агресивності), невмотивованих дій та це може слугувати причиною виникнення соціально небезпечної обстановки.

Проблема допінгових препаратів не обмежується використанням їх професійними спортсменами, вона також стосується молодих людей і спортсменів аматорів різних видів спорту, що в даний час стає серйозною проблемою для охорони здоров'я населення України.

Насамперед, викликає тривогу проникнення допінгу в дитячо-юнацький спорт [8; 13; 24].

По-перше, довгострокові негативні наслідки вживання заборонених препаратів спортсменами даного віку є найбільш виразними, ніж у сформованому організмі.

По-друге, спортсмен початківець, що звернувся по допінгу, фактично позбавляє себе подальших стратегічних перспектив у спорті, тому що звичайні тренувальні засоби після цього вже не дають та не мають належного ефекту.

По-третє, подібні факти надзвичайно сильно впливають на імідж спорту в очах громадської думки.

Так, у деяких видах спорту, тренери стикаються з відмовою більшості батьків віддавати дітей до спортивної секції. Це вони мотивують тим, що там одна «хімія» і вони не бажають губити здоров'я дитини [8, с. 44-45].

Також збільшилася кількість випадків використання анаболічних стероїдів не спортсменами з метою поліпшення зовнішнього вигляду, і тільки іноді для підвищення працездатності. Автори відмічають, що індустрія спеціалізованих харчових добавок для схуднення, всіляких «чарівних зіль» для омолодження і відновлення сил, бодібілдинг, фітнес, екстремальні види спорту, що є популярними у молодіжному середовищі стають величезним ринком для різноманітного допінгу [1; 2; 5; 8].

Мільйони споживачів, які натхненні ідеєю швидкого перетворення, ризикують своїм здоров'ям. Спорт є частиною суспільства та відображає процеси, що відбуваються в житті людей. Проблема застосування допінгів спортсменами тісно пов'язана з проблемою зловживання наркотичними речовинами (наркоманією), які набули останнім часом широкого поширення, особливо серед молоді [9; 13; 19].

Соціальні робітники та психологи впевнені, що модель «допінгової поведінки», коли людина вирішує свої спортивні проблеми за допомогою шприців і таблеток є прямою дорогою до моделі «наркотичної поведінки». Таким чином, негативні наслідки для здоров'я атлетів, особливо молодого віку, порушення моральних принципів спорту та суттєва шкода його іміджу характеризують гостроту проблеми допінгу в спорті.

Так, дана проблема не до кінця вирішена з юридичного боку, оскільки узаконена система покарань за вживання допінгових препаратів як в міжнародному спортивному русі, так і в окремих країнах, або не є достатньо ефективною, або відсутня взагалі (в законодавстві ряду країн покарання за вживання допінгу не передбачаються). Окреслена проблема загострюється тим, що певна категорія людей, тим чи іншим чином пов'язана з фізичною культурою та спортом, з метою задоволення в першу чергу власних потреб підштовхує неповнолітніх до застосування допінгу чи взагалі займається його розповсюдженням. Отже, проблема протидії спонуканню неповнолітніх до застосування допінгу – одна з найактуальніших проблем не тільки у фізичної культури і спорті, а у кримінально-правовій науці та правозастосовчій практиці як в Україні, так й за її межами [13; 19; 42; 52].

Суттєвим аспектом у боротьбі з допінгом у спорті є педагогічний, де важливою стороною є виховна робота. Проте йому довгий час не приділялось належної уваги. На даний час згідно з документами міжнародного спортивного руху розробка та впровадження антидопінгових освітніх програм займає одне з головних місць, але у багатьох країнах знаходиться на

низькому рівні або навіть практично відсутнє ефективне вирішення методологічних і технологічних питань даного процесу [1; 2; 8; 17].

Необхідно більш активно впроваджувати освітні програми первинної профілактики наркоманії та вживання допінгу в спорті серед молоді України, враховувати вікову спадкоємність контингенту та відповідно до виховних завдань, забезпечувати соціальну адаптацію юних спортсменів, їх інтеграцію до спортивного середовища. Програма повинна передбачати не тільки превентивні заходи боротьби з наркотизацією суспільства і шкідливими звичками, але і з порушенням спортсменами антидопінгових правил.

Таким чином, допінг є однією з надзвичайно серйозних проблем сучасного спорту і суспільства в цілому, включає в себе тісно взаємопов'язані між собою медичні, юридичні, політичні, моральні, організаційні, соціальні та педагогічні аспекти. Ефективність боротьби з допінгом у спорті багато в чому залежить від системи її організації.

Слід однак відзначити, що організаційні основи боротьби з допінгом практично не перебували в полі зору вчених. Створення дієвої системи антидопінгового контролю в Україні, яка має забезпечити ефективне обмеження та запобігання застосування допінгу потребує вирішення низки питань.

Слід зазначити, що є необхідність й об'єктивні передумови розробки і прийняття загальної концепції, яка б узагальнила чисельну кількість отриманих даних та слугувала основою для розробки ефективних заходів антидопінгового контролю за рахунок удосконалення законодавчої і нормативно-правової бази та інфраструктури антидопінгової політики в Україні, які мають бути приведеними у відповідність до сучасних міжнародних стандартів.

2.3 Діяльність Міжнародного спортивного арбітражного суду з розгляду спорів, пов'язаних із порушенням антидопінгових правил

Спортивний арбітражний суд (далі – САС) у Лозанні є установою, що очолює так звану спортивну юстицію – систему третейських судів, призначенням яких є розгляд спорів, що виникають у сфері спорту. До цієї системи, крім САС, входять третейські суди міжнародних спортивних федерацій та національних спортивних федерацій – міжнародних та національних громадських організацій, що здійснюють управління світовим спортивним рухом [1, с. 8].

У цьому контексті важливо звернути увагу на те, що ця система сформувалася та функціонує окремо від «класичної» судової системи, що існує в будь-якій державі. Так само вона не пов'язана і з міжнародними судами, створеними державами. Тому принципи побудови даної системи «спортивної юстиції» можуть бути виключно договірними, в основі її діяльності має лежати згода всіх залучених сторін. Рішення про створення міжнародного Спортивного арбітражного суду було прийняте МОК у 1983 р. і знаменувало створення органу врегулювання спорів, що виникають в олімпійській сім'ї, керівництво якої здійснює Міжнародний олімпійський комітет.

Згодом Спортивний арбітражний суд розірвав ланцюги, набуті при створенні і викував свою повну незалежність, ставши міжнародним арбітражним судом, що цінується за свої вирокі, багато з яких завоювали авторитет завдяки високій юридичній якості. Діяльність міжнародного Спортивного арбітражного суду отримала своєрідний знак якості в 1993 р., коли найвища швейцарська судова інстанція, визнана в міжнародному масштабі, Швейцарський федеральний суд у своїй постанові про оскарження одного з винесених вироків зазначив: «Спортивний арбітражний суд є автономним органом, штаб-квартира якого знаходиться в Лозанні.

Маючи статут, що набрав чинності 30 червня 1984 р., який був затверджений міжнародним олімпійським комітетом і який був 41 доповнений регламентом від того ж числа, Спортивний арбітражний суд виносить вирок з випадків, які йому подаються на розгляд, спираючись на

права, що знаходяться в його розпорядженні» [1, с.10]. Проблеми та «пробуксування» у діяльності цієї системи виникають тоді, коли з'ясовується, що залучені до цієї діяльності суб'єкти далеко не у всьому згодні з правилами (у тому числі і «добровільного визнання юрисдикції САС»), за якими функціонує система «спортивної юстиції».

Проблема ускладнюється тим, що у світі спорту немає єдиних правових засад, які могли б стати фундаментом механізму розгляду спорів – ні на міждержавному рівні (у вигляді конвенцій, хартій та інших актів міжнародного права), ні на рівні суспільних об'єднань у сфері спорту, структур, які очолюють олімпійський рух.

Крім того, специфіка спорту така, що далеко не всякий кваліфікований суддя-юрист у стані винести об'єктивне рішення, не будучи експертом у тому чи іншому виді спорту, тобто не будучи зануреним у відповідну проблематику. Незважаючи на більш ніж 20-річну успішну історію функціонування оновленого таким чином САС, його незалежність, як і неупередженість арбітрів, останнім час знову почала піддаватися сумнівам, у тому числі за допомогою оскарження винесених ним рішень до судів загальної юрисдикції [55, с.156].

Міжнародний спортивний арбітражний суд має три основні функції.

По-перше, міжнародний Спортивний арбітражний суд безпосередньо розглядає спори, що виникли у сфері спортивної діяльності, як арбітражний орган першої та останньої інстанції. Зазначений суд розглядає спори, що виникають із спортивних відносин або у зв'язку з ними, за наявності між сторонами спору відповідної арбітражної угоди. При цьому таку виняткову компетенцію Спортивного арбітражного суду визнано міжнародною спортивною спільнотою. Суб'єкт спортивного права, наприклад спортсмен міжнародного рівня, стає стороною арбітражної угоди найчастіше або за допомогою мовчазної згоди або шляхом прийняття форми участі у спортивному заході. Мовчазна згода виявляється у тому, що стаючи членом міжнародної спортивної організації, спортсмен погоджується з локальними

нормативними актами, у яких міститься арбітражне застереження. У свою чергу, форма участі є обов'язковою для підписання спортсменів документу, який містить загальні положення щодо умов участі спортсмена, в тому числі і спосіб вирішення спорів [47, с. 138]. У той самий час суб'єкти спортивного права національного рівня вільні у виборі способу захисту.

Так, крім встановлених внутрішніх засобів правового захисту (комісії, комітети спортивної організації) такі суб'єкти мають право звернутися до незалежного третейського органу на свій розсуд при досягненні угоди з протилежною стороною. Зазначимо, що в організаціях, які очолюють сьогодні світовий спортивний та олімпійський рух, сформувалося негативне ставлення до такого роду скарг та позовів від спортсменів. Більше того, міжнародні та національні спортивні федерації, по суті, змушують спортсмена (під загрозою застосування так званих спортивних санкцій, найбільш поширеною з яких є не допуск до змагань) визнати юрисдикцію CAS з будь-яких спорів, що впливають зі спортивних відносин, яка включає і «добровільну» відмову спортсмена від оскарження в судах загальної юрисдикції або інших державних судах будь-якого рішення, винесеного всередині спортивної юстиції, очолюваної CAS [50, с. 89-90].

Тобто, рішення, прийняті CAS, є остаточними та не підлягають оскарженню. Але чи є така відмова від реалізації конституційного права на доступ до правосуддя добровільною? І чи допустимо в сьогоднішньому глобальному спорті, в який залучені всі провідні країни світу, здійснення правосуддя, заснованого на принципах міжнародного приватного права? В основі сьогоднішнього регулювання сучасного спорту знаходяться корпоративні норми – це Олімпійська хартія (статут) МОК, статuti МСФ, регламентне та інше регулювання, що приймається міжнародними та національними спортивними структурами. Держави рідко вторгаються в цю область, переважно тільки в тих випадках, коли вони прагнуть спільно захищати якісь загально-гуманітарні цінності та права людини. З цією метою був підписано та ратифіковано низку конвенцій – актів міжнародного

публічного права, наприклад Міжнародна конвенція проти апартеїду у спорті 1985 р. або прийняті в рамках Ради Європи Європейська конвенція про запобігання насильства та хуліганської поведінки глядачів під час спортивних заходів та зокрема футбольних матчів 1985 р. та Конвенція Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями 2014 р. Але жоден міжнародний міждержавний договір не визначає прямо принципи здійснення правосуддя у спорті [50, с. 89-90].

По суті, єдиним актом міжнародного публічного права, що застосовується у зв'язку з рішеннями, що виносяться САС, є Конвенція Організації Об'єднаних Націй про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень 1958 р. Більш того, незважаючи на те що часто САС називається міжнародним судом, він не має будь-якого відношення до системи міжнародного правосуддя, що створюється за участю держав чи на основі норм міжнародного права. Існуючі міжнародні суди, створені державами, такі як Міжнародний суд ООН або Європейський суд з прав людини – багатофункціональні органи.

Крім здійснення правосуддя, вони багато в чому діють як міжнародні міждержавні структури, а їх пряма діяльність з розгляду тих або інших питань заснована на нормах міжнародного публічного права, застосування конвенцій (міжнародних міждержавних договорів). Але як вже було відмічено вище, сучасне спортивне право не засноване на міждержавних угодах [1, с.9]. Не засноване воно і на нормах національного законодавства, до того ж безсумнівно, здійснення спортивної діяльності в країні так чи інакше завжди пов'язане із застосуванням норм національного права.

Спортсмени, культивуючи ті чи інші види спорту, можуть вимагати невтручання держави, коли мова йде, наприклад, про правила виду спорту, суддівство, правила гри тощо, хоча в ряді випадків держава такі вимоги ігнорує.

Безсумнівно, більше пильної уваги заслуговує принцип організаційноправової автономії спорту та пов'язаний з ним статус міжнародних спортивних організацій, до яких відноситься і САС.

Міжнародна неурядова (недержавна) організація – це об'єднання осіб, членом якого є суб'єкти з різних країн, зареєстрованих у державі, законодавство якої дозволяє іноземним фізичним або юридичним особам створювати громадські організації та бути обраними до складу керівного органу такої організації. Подібного роду об'єднання переслідують самі різноманітні цілі, засновані на спільності інтересів у політичній, культурній, соціальній та економічній сферах. У ранні роки, у період зародження, і МОК, і МСФ були виключно громадськими структурами, які об'єднували спортсменів-аматорів, які влаштовували змагання з тих чи іншим правилами. Проте після того, як у цей процес виявилися втягнуті мільйони спортсменів та вболівальників, з моменту як спорт став «великим» і в нього прийшли великі гроші, ситуація змінилася. Опинившись щільно залученими до спорту, окремі держави стали наділяти статусом суб'єкта публічного права організації.

Тобто даний статус цілком може виникнути як наслідок прояву державної волі. Крім того, не секрет, що більшість конституцій демократичних країн на перше місце ставляться інтереси саме суспільства, а не держави і тому мова у законодавстві завжди йдеться про можливість або необхідності вступу в обмеження, виходячи з потреб суспільства [19, с.78]. Звідси і поширення національного законодавства на сферу діяльності громадських спортивних організацій. При цьому слід пам'ятати, що будьякий міжнародний договір у системі міжнародного публічного права – це інструмент координації, погодження свобод суверенних держав, тому норми міжнародних договорів часто підкреслюють, що основні загальнообов'язкові правила будуть зосереджені на національному рівні: держави-учасниці тієї чи іншої конвенції здійснюють свої зобов'язання відповідно до принципів суверенної рівності та територіальної цілісності держав та принципом

невтручання у внутрішні справи інших держав. Підсумовуючи вищесказане, можна дійти висновку, що міжнародний Спортивний арбітражний суд необхідний для нашого сучасного світу, оскільки він полегшує завдання, покладені на систему судів загалом.

І також варто зазначити, що сама процедура розгляду у звичайних судових інстанціях не пристосована до вирішення питань, сторонами яких є учасники спортивної діяльності. І тому, на нашу думку, цей суд необхідний для всього світу, оскільки спорт дуже швидко розвивається і існує величезна кількість спірних моментів, які необхідно вирішувати, а міжнародний Спортивний арбітражний суд є ключем до вирішення різних проблем у галузі спорту. До цього часу, окрім міжнародного Спортивного арбітражного суду, вже створені та успішно функціонують і спортивні арбітражні комісії (суди) у Бельгії, Німеччині, Іспанії, Італії, Люксембурзі, Франції та інших країнах світу. Створюються арбітражі і загальноєвропейські спортивні організації, наприклад, у Європейському народному спортивному русі. Саме ці організації можуть повноцінно вирішити спортивні спори, адже вони підлягають вирішенню не лише відповідно до національного чинного законодавства, а й до норм міжнародних та національних спортивних організацій. Тому для кваліфікованого вирішення конфлікту потрібні як юристи, що спеціалізуються саме в галузі правового забезпечення спорту, так і безпосередньо спортивні функціонери, менеджери, тренери, тобто фахівці, які глибоко і точно знають та розуміють спорт [53, с.202]. Популярність та обов'язковість для багатьох спортивних організацій та їх членів розгляду спорів у Спортивному арбітражному суді пояснює звернення спортивних юристів та дослідників до аналізу питань процесуальних складових вирішення спорів у даній установі.

Рішення САС останніх років у справах антидопінгових порушень актуалізують дискусію про коло доказів, які можуть бути покладені в основу застосування інституту спортивної (дисциплінарної) відповідальності, у тому числі використання так званої «суворої відповідальності», що ігнорує

наявність або відсутність ознаки вини суб'єкта. При застосуванні в Спортивному арбітражному суді забезпечувальних заходів, вони можуть бути ефективним способом захисту інтересів сторін спору. Потрібно враховувати, що забезпечувальні заходи можуть вживатися не тільки арбітражним складом та державними судами, а й головою арбітражного інституту, при цьому в апеляційній та звичайній процедурах компетенція державних судів виключена.

У зв'язку з цим існує проблема компетенції державних судів застосовувати забезпечувальні заходи, проте обмеження компетенції державних судів на прийняття забезпечувальних заходів у рамках звичайної та апеляційної процедур бачиться закономірним, беручи до уваги неможливість для спортсменів вищої категорії вибрати інший орган для вирішення спорів крім САС і тенденцію Суду виявляти риси Примусу, офіційно при цьому залишаючись добровільним третейським інститутом [55, с.158].

Таким чином, сторонам, що беруть участь у провадженні в Суді в рамках звичайної та апеляційної процедури, фактично недоступні забезпечувальні заходи з більш простими умовами їх задоволення. Успіх клопотання про забезпечувальні заходи багато в чому залежать від предмета спору. Допінг клопотання про забезпечувальні заходи майже ніколи не буває успішним, у той час як в спорах, що стосуються порушення договору про порядок трансферу, успіх у прийнятті відмінюючих дискваліфікацію забезпечувальних заходів більш вірогідний [26, с.63].

Наслідки збігу з основним засобом правового захисту, на нашу думку, полягають у тому, що існує неможливість вплинути на вибір арбітра в рамках процедури вживання забезпечувальних заходів, що підриває договірну природу арбітражу: рішення виносяться не тим складом, який обраний сторонами, що порушує основне право для сторони в третейському провадженні вибір арбітра.

Забезпечувальні заходи не можна оскаржити, як і не можна оскаржити відмову в їх прийнятті, тому при представленні інтересів спортсмена важливо ретельно доводити наявність передумов для їх прийняття та виважено вибирати інстанцію для звернення клопотанням. Зокрема, необхідно враховувати те, що забезпечувальні заходи, що стосуються грошових зобов'язань, не можуть бути прийняті САС, а знаходяться в компетенції державних судів Швейцарії, у всіх інших випадках, у рамках звичайної та апеляційної процедур необхідно віддавати перевагу Суду, а як показує практика, в рамках процедури *ad hoc* звернення за забезпечувальними заходами до САС, а не до державних судів Швейцарії є більш ефективним [26, с.68]. Приведення у виконання забезпечувальних заходів на практиці здійснюється за допомогою звернення до спортивних організацій добровільно. При цьому такі звернення подавалися до державного суду Швейцарії, тоді як спортсмени інших держав спрямовували клопотання про забезпечувальні заходи до Суду. Звернення до державних судів за забезпечувальними заходами в рамках процедури *ad hoc* не заборонено і передбачає більш м'які умови задоволення відповідного клопотання, що в той же час не гарантує успіху.

РОЗДІЛ 3

НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ ДОПІНГУ У СПОРТІ

3.1 Правове регулювання антидопінгової діяльності в Україні

Актуальним у дослідженнях правовідносин у галузі спортивного права є питання, якою є система джерел спортивного права. Так, зазвичай сюди включають Конституцію України, закони України «Про фізичну культуру і спорт», «Про антидопінговий контроль у спорті», «Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні», «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів», «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» тощо [14, с. 38]. Також варто у цьому контексті розглядати підзаконні акти, зокрема постанови КМУ, державні програми у сфері спорту, накази Мінмолодьспорту.

Окреме місце займають міжнародно-правові акти у сфері спорту та фізичної культури (Кодекс спортивної етики, Кодекс спортивного арбітражу). Частина з цих актів належать до «м'якого права» (softlaw), норми якого мають рекомендаційний характер, але з плином часу набувають обов'язкової сили як загальновизнаний стандарт. Ще одну групу джерел спортивного права становлять акти самоврядних спортивних організацій (як результат корпоративної правотворчості). Особливу роль для розвитку джерел спортивного права в Україні відіграє Стратегія розвитку спорту та фізичної активності до 2032 року.

Крім того, Верховна Рада на початку 2022 року ухвалила закон про антидопінгову діяльність у спорті. Законом, зокрема, встановлюється, що в Україні на національному рівні антидопінгові правила розробляються та

затверджуються Національним антидопінговим центром і поширюються на спортивні федерації, їх членів та інших суб'єктів сфери фізичної культури і спорту. Ці правила мають відповідати Всесвітньому антидопінговому кодексу [24].

Таким чином, Національною антидопінговою організацією в Україні є спеціалізована державна установа – Національний антидопінговий центр. Фінансування його діяльності забезпечується за рахунок коштів державного бюджету та інших джерел, не заборонених законодавством. Національний антидопінговий центр, зокрема, розробляє та затверджує антидопінгові правила та здійснює заходи із впровадження антидопінгових правил у спортивну діяльність.

Також Центр організує роботу та забезпечує діяльність Наглядової ради Національного антидопінгового центру, Дисциплінарної антидопінгової комісії, Комітету з терапевтичного використання та Номінаційного комітету. В останні роки міжнародні та національні спортивні організації розгорнули, реалізували та продовжують реалізовувати масштабні багатопланові комплекси заходів щодо боротьби з поширенням та вживанням допінгових субстанцій у спорті. І незважаючи на те, що у великій частині цей процес виявився сильно політизований на шкоду спорту і навіть аморально вжитий у геополітичних цілях для розв'язання кампанії очорнення спорту, загалом позитивні результати суттєво переважають негативні проблеми та тенденції [2, с.56].

Фактично в значній мірі сьогодні онтологія сфери застосування спортивно-допінгових засобів перетворилася на сферу конкурентних перегонів національних фармацевтичних корпорацій з розробки нових допінгових речовин і механізмів, які ще невідомі поки що та не входять в переліки заборонених препаратів Всесвітнього антидопінгового агентства [25, с. 20].

Але пошук універсальних своєрідних «технологій чарівних кнопок», що дозволяють спортивній фармакології радикально (і по можливості –

необмежено) підвищувати спортивну результативність людини, штовхає чимало осіб на пошуки нових рішень, покликаних будь-якою ціною здобувати перемогу навіть не тільки і не стільки спортсмену або спортивній команді, скільки національній індустрії спорту для підвищення національного спортивного іміджевого образу держави. І далі ці тенденції, як можна прогнозувати, тільки наростатимуть і ускладнюватимуть у своїй різноманітності. Нові інноваційно-проривні форми і види біотехнологічних та інтелектуальних нейромережових та інших комп'ютерно-програмних розробок (і пов'язані з цим тектонічні зрушення в правових просторах) актуалізують раніше небачені виклики для сучасного спорту, його цілісності. Сьогодні інтенсивно ведуться розробки про генний допінг (біогенетичні модифікації) зі створенням «генетично модифікованих спортсменів». Має місце задіяння нейротехнологій і технологій штучного інтелекту в «допінг-орієнтованій фармацевтиці» для розробки складновиявлених допінгових засобів, для «каскадних» розробок і виробництв нових допінгових засобів [37, с.110].

Технічний допінг (несанкціонована оперативна інтелектуальна, або інформаційно-забезпечена допомога спортсмену або спортивній команді, або приховані несанкціоновані технічні удосконалення спортивного снаряду, або спортивного транспортного засобу) дедалі більше стає об'єктивною реальністю, що увійшла в життя спорту.

Тема штучного інтелекту у сфері спорту взагалі мало розроблена на сьогодні, робіт майже немає, за рідкісним винятком. Тим часом, програми штучного інтелекту та машинного навчання вже покращили виробничі процеси та ефективність спорту і робитимуть це більше в майбутньому. Штучний інтелект може стати найкращою зброєю проти практик (навіть найвитонченіших) поширення та вживання допінгових субстанцій у спорті. Вже сьогодні штучний інтелект, дослідно обробляє інформацію про те, які ліки взаємодіють з різними білками в організмі людини, щоб передбачити нові взаємодії між лікарськими засобами та білками, забезпечуючи

краудсорсинг даних, зберігаючи їхню конфіденційність. З іншого боку, штучний інтелект може стати і найкращим, надпотужнішим та надрезультативнішим інструментом кримінального забезпечення та навіть організації масштабного потайного поширення та вживання заборонених допінгових субстанцій у спорті. У постійній битві між спортсменами, що вживають допінг (а також тими, хто за цим стоїть) і чиновниками від спорту, новітні технології вже виступають наймогутнішою підмогою [37, с.111].

Технології та юніти (відокремлені самостійні системи) штучного інтелекту прогнозовано можуть бути задіяні зловмисниками у сприянні та забезпеченні поширення та вживання допінгових субстанцій у спорті та технічного допінгу у спорті такими способами:

- розробка новітніх фармацевтичних субстанцій, що мають допінгові ефекти, але ще не відомі ВАДА і не внесені до списків заборонених для спорту субстанцій;

- передбачення та проектування властивостей нових біохімічних сполук, що мають значення для допінгових функціоналів;

- розрахунок хронологічних «вікон можливостей» для максимально прихованого (проблемного для виявлення) вживання спортсменами допінгових субстанцій у періоди, коли сліди вживання допінгової субстанції вже будуть невизначені або шанс їх визначити буде суттєво мінімізований, а також малоімовірні для перевірок інспекторами допінгових періодів;

- пошук та розробка сценаріїв обходу норм антидопінгових правил та уникнення відповідальності за їх порушення, виявлення недоліків антидопінгового регулювання, які могли б бути використані для приховування фактів та практик поширення та вживання допінгових субстанцій у спорті;

- сприяння у конструюванні несправжніх історій хвороби з метою забезпечення витребування терапевтичних дозволів на легальне вживання спортсменами допінгових засобів;

- винахід, проектування та створення технічних рішень та сценаріїв використання технічного допінгу у спорті;
- випереджальне прогнозування та дослідження слабких місць та інших недоліків методів антидопінгового тестування, що використовуються антидопінговими органами, з виробленням способів обману (обходу) зазначених методів або дезорганізації систем антидопінгового тестування;
- пошук, збирання та узагальнення компромату на інспекторів допінг-контролю та функціонерів міжнародного та національних антидопінгових органів;
- розробка та залучення шкідливого програмного забезпечення для несанкціонованого злому, дезорганізації та фальсифікації баз даних антидопінгового контролю;
- надання сприяння у введенні в обману систем розпізнавання осіб;
- продукування масованих потоків подач юридичних скарг та позовних заяв з метою «забити», заблокувати, дезорганізувати діяльність антидопінгових органів [37, с.114].

На сьогодні всі ці питання не охоплені правовим регулюванням.

З усього зазначеного вище сьогодні технології штучного інтелекту активно задіяні у створенні нових фармацевтичних субстанцій, це реальність. Всі ці вищеописані проблеми показують, що завдання превенції та припинення поширення та вживання допінгових засобів у спорті не може бути вирішена спрощеними засобами і за рахунок схематизованих однопорядкових підходів. Одними каральними заходами проблему вживання допінгових засобів у спорті не вирішити.

3.2 Заходи попередження використання допінгу в спорті в Україні

Навесні 2018 року британська компанія Versapak Doping Control Ltd провела дослідження, присвячене значенню чистого від допінгу спорту та

сприйняттю у Великій Британії поточної ситуації з допінгом у спорті. Опитування було проведено по всій Великій Британії серед людей віком від 13 до 65 років з рівним гендерним уявленням у вибірці. Ключовою темою, виявленою під час опитування, була важливість антидопінгової освіти у сучасних умовах. Хоча респонденти вважали, що посилення тестування та суворіші покарання допоможуть, опитування показало, що більше 36% респондентів вважають, що саме освіта, яка має починатися на рівні середньої школи, буде ефективною формою запобігання допінгу. Це вказує на те, що слід прищеплювати віру в цінність спорту на низовому рівні і, що це може бути життєво важливим елементом боротьби з допінгом [50, с. 45].

Результати також показали, що більш ніж 56% респондентів вважають, що відповідальність за запобігання допінгу в спорті лежить на окремих спортсменах, а 40% вважають, що відповідальність лежить на спортивних тренерах, що ще більше наголошує на необхідності раннього втручання за допомогою освіти для заохочення чистого від допінгу спорту. Ще одна проблема, виявлена під час опитування, це ефективність покарань в межах допінгу. 55% респондентів не згодні з тим, що сьогодні робиться достатньо, щоб перешкоджати допінгу у спорті порівняно з 25 %, які згодні, а 20% утрималися. Як було виявлено, 51% респондентів вважають, що суворіші покарання будуть ефективним способом запобігання допінгу в майбутньому. З цих результатів зрозуміло, що широка публіка вважає, що дисциплінарні заходи необхідні для утримання спортсменів від участі в допінгу [55, с. 45-47].

Поряд із підвищеною увагою до освіти, 60% респондентів вважають, що посилене антидопінгове тестування спортсменів може стати найефективнішим способом запобігання допінгу у спорті. Проблема допінгу у спорті, як і раніше, є більш ніж актуальною. Все це посилюється тенденціями політизації та ідеологізації сфери спорту. Серед багатьох спортсменів, тренерів і спортивних чиновників сформувався стійкий стереотип допустимості застосування допінгу для поліпшення результатів.

Це переконання лише ускладнює можливості боротьби з цим згубним явищем у спорті [50, с. 45-47]. Перспективи вирішення допінгової проблеми колишній президент МОК Жак Рогге оцінював скептично. Він думав, що проблему допінгу у спорті неможливо викоринити. У зв'язку з цим підготовка професійних кадрів, майбутніх фахівців у сфері професійного спорту грає велику роль.

Актуальне запровадження професійної освітньої програми «Антидопінгове законодавство у сфері фізичної культури і спорту» вищої освіти програми бакалаврату в закладах вищої освіти України.

Так, як тільки через навчання і виховання в навчальному педагогічному процесі можна сформувати антидопінговий світогляд у студентів і неприйняття штучного впливу на організм [42, с.80].

У своїй роботі тренери повинні вирішувати наступні професійні завдання:

- в тренерській діяльності:

- сприяти формуванню особистості спортсмена у процесі занять обраним видом спорту, її залучення до загальнолюдських цінностей, здорового способу життя, моральним принципам чесної спортивної конкуренції;

- здійснювати управління тренувальним процесом на основі контролю функціонального стану, досягнутого рівня техніки рухових дій та працездатності спортсменів та внесення відповідних коректив у тренувальний процес;

- забезпечувати своєчасне проходження лікарського контролю та здійснювати педагогічний контроль стану спортсменів;

- в організаційно-управлінській діяльності:

- організовувати та проводити фізкультурно-масові та спортивні заходи;

- цікавитися культурою та спортом, нормативно-правовими актами у сфері освіти, фізичної культури та спорту;

– дотримуватися правил і норм охорони праці, техніки безпеки, забезпечувати охорону життя і здоров'я спортсменів у процесі занять;

• в процесі навчання:

– з'ясувати особливості законодавства в галузі регулювання спортивних відносин і управлінської діяльності, спрямованого на реалізацію антидопінгового законодавства;

– знайомитися з основами управління спортивними організаціями, управління спортивними колективами, командами, основами формування морального клімату, створення умов для чесної спортивної конкуренції;

– аналізувати та приймати управлінські рішення щодо організації антидопінгової політики у сфері фізичної культури та спорту;

– застосовувати норми антидопінгового законодавства при створенні морального клімату у спортивних колективах з метою реалізації принципів чесної спортивної конкуренції;

– займатися системним підходом з реалізації антидопінгового законодавства у сфері фізичної культури та спорту;

– цікавитися методами формування мотиваційної політики, спрямованої на виховання моральних принципів чесної спортивної конкуренції [42, с.84].

Для удосконалення діяльності фізкультурно-спортивних організацій, спортсменів, тренерів, боротьби з допінгом на різних рівнях, нами пропонуються основні антидопінгові заходи:

– своєчасне ознайомлення спортсменів та їх персоналу з основними антидопінговими документами в повному обсязі;

– формування системи безперервного інформування про антидопінгові правила та зміни;

– ініціативна участь спортивних федерацій у різноманітних програмах у сфері профілактики та протидії допінгу;

– антидопінгова пропаганда серед молодих спортсменів та персоналу спортсменів збірних команд;

– організація своєчасної заявки для дозволу на терапевтичне використання заборонених субстанцій та/або методів, включених до забороненого списку ВАДА;

– профілактика порушень антидопінгових правил з початку спортивної кар'єри [41, с.180].

Альтернативою допінгу мають стати дозволені засоби та методи досягнення спортивної майстерності та високих результатів на змагання. Вони такі:

1. Правильна, раціональна організація тренувального процесу, що забезпечує необхідне науково-обґрунтоване чергування спортсменів, що розвивають та підводять до «піку форми» тренувальних навантажень за наявності повноцінного відновлення після них.

2. Цілеспрямовані фізіотерапевтичні методи прискорення відновлення після тренувальних та змагальних навантажень: масаж, бальнеологічні методи, електростимуляція м'язів, акупунктура.

3. Спеціальні фармакологічні засоби, що забезпечують адаптацію до тренувальних та змагальних навантажень і не заборонені до застосування у спорті вітаміни, продукти підвищеної біологічної цінності [20, с.17].

Таким чином, йдеться про найбільш раціональні та завжди індивідуальні режими тренування та харчування. Використання допінгу в спорті вбиває ідею чесних і «чистих» змагань, що є основою спорту та олімпійського руху. Необхідне активне впровадження політики у тренувальний та змагальний процеси, спрямованої на виховання моральних принципів чесної спортивної конкуренції, усвідомлення кожним спортсменом, спортивним лікарем, тренером смертельної небезпеки, які несуть із собою допінги.

На нашу думку на національному рівні необхідно здійснити наступне:

1. Розробити та затвердити систему відповідальності організаторів спорту за використання спортсменами допінгу, чітко визначити права та відповідальність спортсменів, тренерів, оргпрацівників спорту, лікарів у використанні засобів медичної впливу на спортсмена.

2. Розширити систему допінг-контролю з обов'язковим включенням до неї дитячих та юнацьких команд.

3. Провести вибірковий допінг-контроль у видах масової фізичної культури, які практикують методи швидкого нарощування м'язової маси.

4. Уніфікувати систему покарань за прийом допінгу, маючи на увазі, що в даний час за ту саму провину спортсмена використовуються різні покарання в різних країнах, спортивних федераціях, видах спорту, а іноді в тому самому виді спорту.

5. Посилити гласність результатів допінг-контролю з ширшим залученням громадських організацій, видавати бюлетень аналізу біопроб на всіх офіційних міжнародних змаганнях.

6. Запропонувати МОКу прискорити перехід від якісного аналізу біопроб до кількісного, розробивши відповідні кількісні нормативи на відміну лікувальної дози від допінгової, періодично уточнювати список груп допінгових речовин.

7. Ширше практикувати систему позазмагального допінг-контролю.

8. З метою запобігання маніпуляціям із пробами на допінг запровадити міжнародний контроль на етапі транспортування та аналізу біопроб.

9. Посилити оснащення антидопінгової лабораторії країни, забезпечити чітке розмежування функцій відбору біопроб, аналізу та визначення результату.

10. Значно розширити освіту тренерів, оргпрацівників, спортсменів у питаннях боротьби з допінгом у спорті. Для цього ввести до навчального плану академій, інститутів, технікумів та коледжів фізичної культури спецкурс з проблеми допінгу у спорті, забезпечивши його проведення необхідними методичними матеріалами та кваліфікованими фахівцями.

11. В рамках теоретичних та практичних занять у період навчальнотренувальних зборів передбачити читання лекцій, проведення бесід, дискусій із спортсменами щодо проблеми допінгу.

12. Для забезпечення «антидопінгового виховання» юних спортсменів організувати спеціальний семінар про допінг та методики виховання неприйняття допінгу спортсменами.

13. Ширше використовувати наявні навчальні посібники з проблеми допінгу, видавати методичні рекомендації та посібники у достатній кількості для навчального процесу у навчальних закладах.

14. Розширити науково-дослідну роботу в галузі розробки альтернативних допінгу засобів та вдосконалення методів допінг-контролю.

ВИСНОВКИ

Дослідивши теоретичні аспекти міжнародного регулювання допінгу у спорті можемо зробити ряд висновків:

1. Існуючі сьогодні формулювання «допінгу» в літературі є недостатніми і не відображають повністю всіх аспектів проблеми. Визначення допінгу має бути комплексним. На нашу думку допінг – це лікарські, інші засоби та методи впливу, які штучно підвищують ті функції організму, від яких залежить поліпшення спортивного результату; прийом допінгу пов'язаний з можливістю завдання моральної шкоди спорту та спортсмену, шкоди його здоров'ю, моральної та генетичної шкоди суспільству.

2. Використання допінгу в спорті, як і боротьба з ним, мають свою історію. У сучасному спорті боротьба з допінгом розпочалася практично одночасно з його виникненням. З організаційним зміцненням міжнародного спортивного руху, з отриманням нових даних про шкідливий вплив допінгу на організм спортсмена, громадська думка (особливо у спортивній сфері) все більше переконувалося в необхідності боротьби з ним. Однак для цього необхідно було знайти процедури, здатні чітко виявляти прийом допінгу спортсменами. Успіхи токсикологічного та біохімічного аналізу створили таку можливість, а зміцнення організаційних засад спортивного руху дозволило створити систему допінг-контролю, яка вперше почала функціонувати у 1968 році.

3. Чинна система боротьби з допінгом у міжнародному спорті та у спорті України недостатньо ефективна, не дозволяє повністю викоринити використання допінгу зі спорту вищих досягнень, у зв'язку з наявністю соціальних та особистісних факторів, що стимулюють використання допінгу спортсменами (комерціалізація спорту, недостатнє фінансування системи

допінг-контролю, незацікавленість спортивних керівників в ефективній боротьбі з допінгом, прагнення та інших).

4. Існуюча у міжнародному спорті форма організації боротьби з допінгом орієнтована, переважно, використання санкцій. Система міжнародних санкцій передбачає дискваліфікацію (тимчасову та довічну); на національному рівні, крім дискваліфікації, в окремих країнах використовуються позбавлення спортивних звань, штрафи, у низці країн (Англія, США) за використання допінгів спортсменами тренери, спортсмени, лікарі, оргпрацівники спорту можуть притягуватися до кримінальної відповідальності.

5. Важливим засобом підвищення ефективності допінг-контролю є міждержавні угоди щодо введення контролю на допінг у міжзмагальний період. Досвід короткочасної дії угоди між Україною, США та Німеччиною щодо такого контролю переконливо довів дієвість цього заходу. У боротьбі з допінгом слабо використовуються можливості пропаганди та агітації проти застосування допінгових препаратів спортсменами. Експерти та спортсмени вважають антидопінгову пропаганду ефективним методом виховання неприйняття використання допінгу спортсменами. Боротьба з допінгом у спорті допомагає у вихованні спортсменів на кшталт високої моральності, чесної спортивної боротьби. Проте, позиція експертів слабо ними аргументується, що робить необхідним передачу спортсменам достатнього обсягу знань для переконливого обґрунтування неприйняття допінгу. Крім того, є невеликий відсоток спортсменів та експертів, які вважають, що боротьба з допінгом не потрібна. Вони допускають можливість використання спортсменом будь-яких засобів, якщо це сприяє перемозі.

6. Дослідження показало, що рівень знань про шкоду допінгу для здоров'я, про засоби та засоби боротьби з ним серед викладачів інститутів та технікумів фізичної культури, тренерів ДЮСШ низький. Більшість тренерів та викладачів не проводить жодної роз'яснювальної роботи про шкоду допінгу для здоров'я та порушення норм моральності та спортивної етики

для юних спортсменів. Навчальні плани фізкультурних вузів, технікумів та коледжів не дозволяють зобов'язати викладачів проводити спеціальну та взагалі будь-яку роботу з самоосвіти у цій галузі та ведення «антидопінгового виховання». Велику шкоду боротьбі з допінгом завдає відсутність розробок з виховання спортсменів у дусі неприйняття допінгових препаратів, відсутність програм антидопінгового виховання.

В інститутах, коледжах та технікумах фізичної культури, питання боротьби з допінгом вивчаються недостатньо. Суттєві труднощі у боротьбі з допінгом виникають у зв'язку з недоступністю для масової аудиторії, у тому числі для студентів інститутів, коледжів та технікумів фізичної культури, методичних розробок та наукових матеріалів про різні аспекти допінгу та боротьби з ним. Негативний вплив на процес боротьби з допінгом у спорті робить його комерціалізація: спортивні організації та спортсмени, зацікавлені в отриманні максимального доходу від спортивної діяльності неминуче стають на шлях використання допінгу. Ефективним засобом боротьби з допінгом є публікація результатів допінг-контролю на всіх змаганнях, де він використовується.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акуленко Т. М. Вирішення спорів щодо вживання допінгу в Спортивному арбітражному суді. Гілея: науковий вісник. 2019. Вип. 148. № 9. С. 7-11.
2. Акуленко Т. М. Основні етапи становлення та розвитку міжнародно-правового співробітництва щодо антидопінгової діяльності. *Evropský politický a právní diskurz*. 2019. Vol. 6. № 2. S. 53-59.
3. Акуленко Т. М. Особливості відповідальності за вживання допінгу в спорті: міжнародно-правовий аспект. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 10. С. 208-213.
4. Андрійченко С. С. Міжнародне спортивне право: доктринальне обґрунтування. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 4. С. 377- 380.
5. Антидопінгова конвенція, 1989. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_228#Text
6. Бехруз Х. Н. Міжнародно-правова відповідальність: теоретичний погляд: монографія. Одеса: «Юридична література», 2017. С. 125-156.
7. Білоцький С.Д., Бубліченко В.В. Міжнародно-правове співробітництво в боротьбі з допінгом у спорті. Альманах міжнародного права. 2015. Вип. 7. С. 32-41.
8. Бордюгова А. Нововведення щодо боротьби зі вживанням заборонених речовин і методів у спорті. Юридична газета on-line. 2015. № 5 (451). URL: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/sportivnepravo/dopingkontrol.html>
9. Бордюгова Н.В. Правопорушення в спорті: допінг, поняття і історія розповсюдження. Часопис Київського університету права. 2010. № 1. С. 291-295.

10. Василенко М. Становлення спортивного права в Україні як галузі юридичної науки в контексті розвитку міжнародного спортивного права. Актуальні проблеми держави і права. 2017. Вип. 78. С. 34-40.
11. Вахрамєєва Н. А. Допінг в спорті: дилема духу спорту, прав людини та розвитку людських ресурсів. Міжнародні конференції, 2022. №1(1). С. 24-28.
12. Відомості Верховної Ради України. 1994. №14.
13. Всесвітній антидопінговий кодекс. Київ, 2015. 134 с.
14. Денисов Є. Легка атлетика проти допінгу. Легка атлетика. 2006. N12. С. 12-14.
15. Долбишева Н. Г. Організаційна структура та основні функції діяльності Міжнародного конвенту «Спорт Аккорд». Слобожанський науково-спортивний вісник. 2015. № 3 (47). С. 35-40.
16. Дубровський В.І. Спортивна медицина: підручник. Київ. 2002. 512 с.
17. ЕРАЗМУС+. Керівництво до програми (Programme Guide), 2019. URL: https://erasmusplus.org.ua/images/phocadownload/documentation/ErasmusProgrammeGuide_2020-UA%20final.pdf 2
18. Ізмайлова О. В., Щербак Ю. Є. Допінг і боротьба з ним : метод. посіб. Полтава: ПДПУ ім. В.Г. Короленка, 2005. 72 с.
19. Закон України «Про фізичну культуру та спорт»: Закон України від 24.12. 1993р.
20. Закон України «Про антидопінговий контроль у спорті»: Закон України від 15. 05. 2001р. Право України. 2001. No 83, ст.7.
21. Келлер В. С., Платонов В. М. Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів. Львів: Українська спортивна Асоціація, 1992. 269 с
22. Клінічна фармакологія: навчальний посібник для студентів та інтернів мед. вузів та ін-тів (фак.) удосконалення лікарів: У 2 т. [За ред. І.К. Латогуза, Л.Т. Малої, А.Я. Циганенка]. Харків: Основа, 1995. 235 с.

23. Кодекс ВАДА. URL:
<https://www.WADAama.org/sites/default/files/resources/files/ВАДА-2015-coderu.pdf>.
24. Кодекс міжнародного спортивного арбітражу. URL:
<http://lib.sportedu.ru/GetText.idc?TxtID=1538>.
25. Корж В. П. Допінг вчора, сьогодні та завтра. Миколаїв: ІПП «Степ-інфо», 2006. С. 9–16.
26. Короткий Т. Р. Природа норм рекомендацій міжнародних міжурядових організацій (на прикладі рекомендацій ІМО у сфері охорони морського середовища). Актуальні проблеми держави і права. 2011. Вип. 61. С. 395-403.
27. Короткий Т. Р., Хендель Н. В. Міжнародні стандарти у сфері боротьби з допінгом. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2020. № 23. С. 148-154.
28. Мальона С. Допінг-контроль та його організаційно-правові основи. Physical Education, Sport and Health Culture in Modern Society, 2016. №3(19), С.32-35.
29. Міжнародна хартія фізичного виховання і спорту 21 листопада 1978 року. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_350
30. Микитюк Н. С. Антидопінгова політика та її регулювання у спорті. Проблематика застосування. Молодий вчений. 2019. № 9. С. 422-426.
31. Міжнародна конвенція про боротьбу з допінгом у спорті. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952_007.
32. Назаренко Л. Д., Костюніна Л. І., Тімошина І. Н. Проблеми викорситання допінгу в спорті. Педагогіко-психологічні та медико-біологічні проблеми фізичної культури і спорту. 2016. № 4. С. 107- 116.
33. Олімпійська Хартія. International Olympic Committee. URL:
https://nocodessa.org.ua/images/docs/Olympic_Charter_2_August_2016_UKR.pdf

34. Орлов О. О. Боротьба міжнародної спільноти з допінгом в спорті: роль та місце ЮНЕСКО. Міжнародна аналітика. 2019. № 3. С. 16- 29.
35. Офіційний сайт Спортивного арбітражного суда (Лозанна, Швейцарія). URL: www.tas-cas.org
36. Платонов В. М. Боротьба з допінгом в олімпійському спорті: кризис та шляхи його подолання. Наука в олімпійському спорті. 2016. № 2. С. 64-90.
37. Платонов В. М., Булатова М. М. Фізична підготовка спортсмена. Київ: Олімпійська література, 1995. 320с.
38. Португалов С.М., Панюшкін В.В., Агаєва Е.Н. Вплив рослинних препаратів м'якої дії і екдістен на фізичну працездатність і функціональний стан спортсменів. Теорія і практика фізичної культури, 1993. № 8. С. 44-45.
39. Про ратифікацію Антидопінгової Конвенції: Закон України від 15. 03. 2001 р. Юридичний вісник України. № 14. Ст. 588.
40. Про утворення Національного Антидопінгового центру: Постанова Кабінету Міністрів, № 1469. Офіційний вісник України, 2002. № 31, ст. 206.
41. Процик І. Р. Термінологія спортивного права. Вісник Національного університету Львівська політехніка. 2010. №675. С. 171-177.
42. Регламент Спортивного арбітражного суду. НОК. URL: <http://nocukr.org/about/structures/sportivniy-arbitrazhniy-sud/reglament-sas/>.
43. Родченков Г. Допінг [Текст]. Легка атлетика. 20014. N1/2. С. 28-31
44. Родченков Г. Про гормони і їх місце в сучасному суспільстві і спорт: допінг [Текст]. Легка атлетика. 20014. N3/4. С. 30-32
45. Родченков Г. Застосування антидопінгових правил ІААФ [Текст]. Легка атлетика. 20014. N6 . С. 10-12.
46. Родченков Г. Боротьба з допінгом у спорті: 2004-й, олімпійський, рік [Текст]. Легка атлетика. 20014. N8/9. С. 48-52
47. Родченков Г. Короткий курс історії Всесвітнього Анти-допінгового Агенства (ВАДА). Легка атлетика. 20016. N7/8. С. 42-44

48. Саруханян Л. А., Давидов Т. С. Проблема допінгу в сучасному спорті. Молодіжний науковий форум: Гуманітарні науки. 2016. № 3 (31). С. 87-97.

49. Сергієнко В. М., Корж С. О. Поняття допінгу та нормативноправове регулювання боротьби з цим явищем у спорті. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наук. праць. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 3. (110). С. 516-519.

50. Сотір А. Правове регулювання допінгу в спорті. URL: <https://www.slideshare.net/UBA-komitet/ss-62332105>

51. Талібова А. Олімпійський спорт: методи боротьби з допінгом. Аналітика. 2014. № 2(15). С. 30-34.

52. Тимошенко Д.С. Допінг как соціальная проблема. Теорія і практика фізичної культури. 2014. № 3. С. 49-53.

53. Тимченко Л. Д., Кононенко В. П. Рішення міжнародних судових органів у контексті реалізації норм міжнародних договорів. Сучасні проблеми міжнародного права. Liber Amicorum до 60-річчя проф. М. В. Буроменського : моногр. / авт. кол.; за ред. В.М. Репецького та В.В. Гутника. Львів; Одеса: Фенікс, 2017. С. 197-217.

54. Фісенко Є. Ф. Кримінальні кодекси України 2001 та 1960 рр.: Порівняльні таблиці. Київ: Істина, 2001. С. 90-92.

55. Чередник Р. В. Становлення спортивного права як комплексної галузі в правовій системі України. Актуальні проблеми політики. Одеса: Фенікс, 2011. Вип. 42. С. 272-279.

56. Чубаров В. В. До теорії і практики спортивного арбітражу. Третійський суд. 2011. № 2. С. 153-165.

57. New research from Versapak Doping Control provides an insight into the UK's perception of doping in sport. URL:

<https://versapak-antidoping.com/uks-perception-of-doping-in-sport/>